

**LET THE
RIVER FLOW**

**THE SOVEREIGN
WILL AND
THE MAKING
OF A NEW
WORLDLINESS**

"ELLOS EATNU. IEHČANAS
DÁHTTU JA OĐĐA
MÁILMMÁLAŠVUODA DUDDJON"

Čájáhusáigodat: Duorastaga
cuoŋománu 20. b. rájes
sotnabeaivái geassemánu
3. beaivve
Rabasáiggit: Gaskavahkus
sotnabeaivái dii 11.00 – 17.00

Office for Contemporary Art
Norway
Nedre gate 7
0551 Oslo

The Office for Contemporary Art Norway (OCA) lea ii-gávppálaš vuodđudus, maid Norgga kulturdepartemeanta ja olgoriikadepartemeanta ásahejje 2001 gieda guhkkodaga vuodđojurdagiin. Dan váldoulbmil lea ovddidit gulahallama Norgga dáiddáriid, ja sin searvvis maidái Sámi dáiddáriid, ja riikkaidgaskasaš arenaid gaska, ja doarjut sin dáiddalaš doaimmaid miehtá máilmmi. Dan boadusin OCA diskurssaid, čájáhusaid, almmustahttimiid, dáiddárorrumiid (Oslos ja riikkaidgaskasaččat) ja áššedovdiid gallestallanprográmmaid váldun lea buktit Norgii mánggabealat geavadiid ja muitalusaid, mat leat bajimuččas riikkaidgaskasaš dáiddalaš digaštallamiin ja ovddidit aktiivvalaš searvama dakkár digaštallamiidda sihke riikka siste ja riikkaidgaskasaččat. OCA:s lea leamaš ovddasvástádus lágidiit Norgga searvama Venecia Biennála govvaáiddaoassái 2001 rájes.

OCA, Oslo doaimmahat ja
projeaktalanjat
Nedre gate 7
0551 Oslo, Norway

OCA, Tromssa doaimmahat
c/o The Cultural Business
Development Foundation
SpareBank 1 Nord-Norge
Storgata 69
9008 Tromsø, Norway

tel: +47 23 23 31 50
www.oca.no / info@oca.no

OCA
Office for Contemporary Art Norway

Ellos eatnu. lehčanas dáhttu ja odđa
máilmmálašvuoda duddjon

Álbmotakšuvdna Álttá-Guovdageainnu eanu dulvadeami vuostá (1978-82) lea radikála vugiin váikkuhan davviguovlluid historjái. Vuostálastit čurvo “Ellos eatnu”, go vuostálaste stuorra buođu huksema legendáralaš Álttá-Guovdageainnu eanu rastá Sámis/Davvi-Norggas. Akšuvdna badjánii vuorddekeahces viiddis solidáralaš lihkadussan, masa searvvai siviila servodat – Sámi, Norgga ja riikkaidgaskasaš – ja mas sápmelaš dáiddáriin lei mávssolaš rolla.

Álttá akšuvdna badjánii, go olbmot áice man viiddis váikkuhusat dulvadeamis livčče Sámi servošiidda, ealáhusaide ja birrasii, ja man stuorra guovllut Sámis bázášedje čázi vuollái. Vuostálastin lei ereliiggán, go buohtastahttit Eurohpá sosiála vuostálastimiid historjjáin. Nu lei maiddá dan dramáhtalaš loahppamuđu – mas sápmelaččat nealgudedje Oslos 1979 ja 1981. Álttá akšuvdna lei oassi ođđa birasdihtomielalašvuodas, mii badjánii 1970-logus, áigodagas goas maiddá álgoálbmogat ovddidišgohte gáibádusaideaset ođđa fámuin.

Dán áigge Álttá dáhpáhusat bajidit sihke bahča ja buriid muittuid. Muhtun historihkkárat leat navdán ahte akšuvdna – mii jođálmahtii Norgga proseassa vuolláičállit Ovttastuvvon Našuvnnaid ILO-konvenšuvnna 169 ja ásahit Sámedikki Kárášjohkii 1989 – álggahii ođđa áigodaga Davviriikkaid dekoloniseremii, ja bijai Norgga máilmmidásis ovddimuččaid searvá sosiála vuoiggalašvuodaid ovddideaddjin. Sámi dáiddáriid ja jurddašeddjiid ođđa buolva čuoččuha dattetge, ahte dat proseassa buvvánii jo álgomuttus, go Norggas badjánii ođđa ekonomijja, ja ahte Sámi máilmmioaidnu, kultuvra, eatnamat ja ealáhusat leat dál duodas áitojuvvon. Sin jienaid ohcalit dál riikkaidgaskasaš, alla árvvus adnojuvvon kulturlávddiin, ja dain lea mávssolaš rolla fámoláš álgoálbmotlihkadusas, mii viidána miehtá máilmmi – dáidaga, ekologijja ja politihka olis.

“Ellos eatnu” lea šaddan golmma jagi ságastallamiin dáiddáriiguin ja dutkiiguin miehtá Sámi, njealji nátionálastáhta siste (Norgga, Ruota, Suoma ja Ruošša). Čájáhus ovdanbuktá sámi dáiddáriid mávssolaš rolla akšuvnnas, erenoamážit radikála *Mázejoavkku: Sámi Dáiddajoavkku* (1978-

83), ja maiddái ii-sápmelaččaid solidaritehta. Čájáhus ovdanbuktá hárvenaš historjjálaš bargguid, mat leat buohtalaga dáiddahistorjjálaš kánoniin, muhtun dujiid, ja vel arkiivamateriála maid álbmotakšuvdna Álttá-Guovdageainnu eanu dulvadeami vuostá lea vurken ja ođđa dálá dáidaga, mii lea dingojuvvon, ja mii giedahallá Álttá árbbi dálá áiggis. “Ellos eatnu” sihke gáibida ja seammás hástala sámi dáidaga saji máilmmiviidosas, ođđaáigásaš museageavadiin, mat geahččalit viiddidit dáiddahistorjjá kánona, nu ahte dat fáttmasta olles máilmmi.

“Ellos eanu” lea kurateren Katya García-Anton, ovttasbarggus Antonio Cataldoin. Prošeavttas lea leamaš nu lihku, ahte das lea leamaš ráđdeaddi lávdegoddi, masa gullaba sápmelaš dutki guovttos Harald Gaski ja Gunvor Guttorm. Čájáhusa hábmen lea ráhkaduvvon ságastallamiid vuodul, masa leat searvan kuráhtorat ja sámi-norgga ovttasbargu, mas A-Lab (Káre R. Anti) ja Torsteinsen Design leamaš mielde.

*Beaivi, áhčážan / The Sun,
My Father / Solen, Min Far*
Gaskaoapmi: Girji, 460 s.
Jahki: 1988
Luoi: DAT

Son lei álelassii ovddabealde áiggis – máinnolmas sámi dáiddár ja jurddašeaddji Áillohaš – gii oamastii eallimis sámi kultuvrra áhpásmahttimii marjŋa soadi – ja gálii luotta dekoloniseremii mángga láhkai. 1991 vuittii Áillohaš (Nils-Aslak Valkeapää) Davviriikkaid Rádi girjjálašvuoda bálkkašumi dikta- ja govvagirjiin, *Beaivi, áhčážan* (The Sun, My Father). Áillohačča barggut almmustahttet kultuvrralaš billideami ja sosiála trauma, mat bohte Davviriikkaid koloniseremis Sámi. Čállosis *What Goes Around Comes Around: Sami Time and the Question of Indigeneity* (2010) (*Mii manná birra boahda birra: Sámi áigi ja gažaldat álgoálbmotvuodas*) gidde professor John Weinstock fuopmášumi duohta áššái, ahte “sámit leat máilmmi eanemusat dutkuvvovon álgoálbmot”. Áillohaš čohkkii dán earenoamáš duohtaášši vuodul girji, mas leat masá 400 fotografiija čoggojuvvon vuorkkáin birra máilmmi. Girji ovdanbuktá govaid oarjemáilmmi museaid antropologalaš vuorkkáin, muhto maiddá daguid nu mo “sámiid loahpalaš bearašgovvagirji” (Kathleen Osgood Dana, “The Native Poet as Shaman”) (“Álgoálbmotpoeha noaidin”), mii ovttaiduhttá poesiiija, govaid ja nuohtaid, mat leat vižžojuvvon sámi báikegottiin, maid son dovddai nu bures.

Dan botta go *Beaivi, áhčážan* nanne eallima mytologalaš birrajođu sámi áddejumis, de dan miedušteaddji gáhppálat *Eanni, eannázan*, mii almmustuvai 2001, salasta buot eamiálbmogiid kultuvrraid, ja dovddasta sámiid sáji 370 miljovdnasaš máilmmiviidosas eamiálbmogiid bearašis.

Áillohaččat (Ingor Ántte Áilu Gaup & Áillohaš).
Sápmi, Vuoi Sápmi! (Sápmi Lottážan I) / XXX
Gaskaoapmi: Jidnen
Jahki: 1978
Bistu: 22’ 26”
Luoi: DAT

Juoigan, sámi musihkkahápmi mii spiehkasta das mii dábálaččat lea dovddus euro-amerihkálaš musihkkan, lei gidlojuvvon Davviriikkaid jahkečuhtásaš sámi kultuvrra soardima áiggi, earenoamážit garraoskkolaččaid gaskkas, geat atne juoigama gárrenvuoda, suttu ja barbáralaš ealageardin. Áillohaš bosádii fas heakka juoigamii ealli kultuvrralaš ovdanbuktinvuohkin, ja atnigodii čuojanasaid juoggadettiin, mii ovdal ii lean dahkkojuvvon. *Joikuja* (1968, *Juigosat*) lei vuosttas lávki dahkat sámi musihkkageavada viidát olahttiin. Álgoálbmogiid máilmmirádi, WCIP, rahpančoahkkimis 1975 Port Albernis, Turtle Islandas (Kanadas), lohke Áillohačča juoigama báhkanan eamiálbmuid váimuid, geat ledje doppe, ja čatnan čavgadis oktavuodaid sin eamiálbmotvuhti. Dat váfstii ahte sámit dohkkehuvojedje stuorát riikkaidgaskasaš servodahkkii oassan, dakkár áiggis goas lágalaš digaštallamat álgoálbmogiid vuoigatvuodain miehtá máilmmi ledje oazžumin mearkkašahhti jáhkehahttivuoda. Alf Isak Keskitalo, Pekka Lukkari, Ole Henrik Magga (gii jotkkii ja šattai Sámedikki vuosttas presideantan), Esko Palonoja, Aslak Nils Sara, Nils Mikal Utsi ja Ingvar Åhrén mihttohedje su Sámi ovddasteaddjin.

Oassin sosiála vuoiggalašvuoda lihkadas mii ovdánii Davviriikkain ja gáibidii sámiide vuoigatvuodaid Áltta miellačájáhused áiggi, čohkkii Áillohaš jidnemiid mat ledje govasteaddjit dan áigái. *Sápmi, Vuoi Sápmi*, 1978, lea jidnejuvvon jorbálas jietnageometriijan. Luonddu jidnemat muossedis guovllus, eatnu man alde riidu jorai, akšuvnna veahkaváldi, uhkideaddji poliisahelikopteriid jurra ja vuosttaldeaddji suompanat – jienat sehkkejuvojedje ja váido nuorra Sámi musihkkara Ingor Ántte Áilu Gaup juoigamiin. Dán jietnabarggus lea juoigoss ovddimusas gaskkustamen luomusvuoda, luonddu ja olmmošvuoda, ja dákhideamen oktavuoda buot sivdnádušaid gaskkas.

Nils-Aslak Valkeapää, gean dovdat maiddáai namain Áillohaš (r. 1943 – d. 2001), lei sámi čálii, musihkar ja dáiddár gii oamastii eallimis sámi kultuvrralaš eallima ja vuoigatvuodaid áhpásmahttimii. Son lei riegiádan Suoma beali Sámis, ja fárrii maŋŋá Ivgoabahtii Norgga beallái. Son lei oahppan oahpaheaddjin Giemajávrris, muhto ii goassege álgán dán ámmáhii. Dakka maŋŋelaš go lei oahpu ožžon, de bargagodii dainna mii šattai su eallima doaibman, ja mii álggus siskkildii ludiid almmuheami LP-skearruin ja loahpas komposišuvnnaid, girjjiid, fotografiijaid ja govvadáidagiid čájáhusaid, konsearttaid sihke ruovttueatnamiin ja olgoriikkain, almmuheaddjibargguid ja olu eará, nugo sámi girje- ja musihkkalágádusa DAT ásaheami 1984. 1978–81 rájes son bálvalii WCIP (Álgoálbmogiid máilmmirádi) dáiddalaš koordináhtorin, ja 1979 son dagai álgaga sámi dáiddáriid servviid Sámi Girječáliid Searvvi ja Sámi Dáiddačehpiid Searvvi vuodđudeapmái. Son álggahii bargoeallimis *Terveisiä Lapista* (1971, Dearvvuodat Sámis) girjjáža čállin, mii maŋŋá jorgaluvvui oddadárogiillii ('Helsing frå Sameland') ja engelasgillii ('Greetings from Lapland'). 1991 son oaččui Davviriikkaid Rádi girjjálašvuoda bálkkašumi *Beaivi*, áhčážan (The Sun, My Father) girjji ovddas. 1993 oaččui Eurohpá rádiogilvvu Prix Italia árvvoštallanlávdegotti sierrabálkkašumi *Goase dušše (Loddesinfoniija)* ovddas, man ovddas geasuhii riikkaidgaskasaš fuopmášumi. 1994 oaččui Eanodaga suohkana kultuvrabálkkašumi. Son nammaduvvui gudnedoavttirin Oulu ja Roavvenjárgga allaoahpahagaide ja oaččui Esteeatnama gudneortnega Vilges Nástti 1995. Son lei Árktaš dáiddafestivála festiváladáiddár 1991, ja maŋŋelis su dáiddabarggut čájehuvvojedje riikkaidgaskasaš báikkiin, nugo Japánas ja Kiinnás. Su dovdoseamos čállošiid gaskkas lea *Ruoktu Váimmus* (Trekways of the Wind, 1985), *Eanni, eannážan* (The Earth, My Mother, 2001) ja teahterbihttá *Ridn'oaivi ja Nieguid Oaidni* (The Frost-Haired and the Dream-Seer), man vuosttaščájálmas lei Japánas 1995, ja man Beaivváš Sámi Našunálateahter čájehii lávddis álgogillii sámegillii 2007.

Iver Jåks. *Bajásguvlui viggamin Sápmaí duddjomat* / [Sámi culture against the grain] / [Oppadstrevende samekultur] Ávdnasat: Muorra, čoarvi, sisti

Olit: 29 x 20 x 25 cm

Jahki: 1979

Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna – RiddoDuottarMuseat (RDM)

Gova vuoigatvuodát: © Iver

Jåks/BONO, Oslo 2018

Iver Jåks – Ivvár Ivvár – lea árvvoštallojuvvon álgojalgejeadđi sámi dáiddárin, gii lea buktán oinnolašvuoda duodjái buot alimus dási estehtalaš bárrásis. Duodji, mii dávjá jorgaluvvo boastut sámi giehtaduodjin, lea doaba mii siskkilda čiekŋvalis mearkkahusgerddiid ja máksá ollislaš eallin- ja kultuvraoainnu. Nugo sámi dutki Irene Snarby ákkastallá, de bidjá doaba mánga geavatalaš, sosiála ja vuoiŋnalaš doaimma oktilis ja ovttá lágan dássái, mas bargoávdnasiid (nugo muora dahje bohcco) čohkken, giedahallan ja geavaheapmi lea ovttaiduvvan oassi sámi epistemologiiain ja oskkuvuogádagain. Dán áddejumi lea duodji sihke dávvira dahkan ja dávvir iešalddes (Irene Snarby, “Duodji as Sámi experiences in contemporary art”, 2014 [“Duodji sámi vásáhussan ođđaigásaš dáidagis]). Allagelbbolaš duodjárin (alimus dovddastupmi mii lea addojuvvon sutnje gii máhtá dán lahkaneami ja tehnikaid) Ivvár Ivvár barggai ávdnasiid siskkit iešvuodaid almmustahttimiin. Son geahččalii čájehit daid vejolašvuodaid, daid ‘sielu’. Danne eai leat Ivvár Ivvára golmmaolat barggut orru bihtát, dasgo dat nuppástuvvet lunddolaččat juohke logijagis mat gollet. Orrot dego livčče soahtáhagas biddjojuvvon oktii, ja nu uhccán sisaseahkanemiin go vejolaš, dat dadistaga gollet ja moallanit. Sámi kultuvrra ambassadevrán galggašii *duoji* nohkavašvuoda laktit eallima lunddolaš birrajohtimii, mii vuodđuduvvá sámi oskui. *Bajásguvlui viggamin Sápmaí duddjomat* (*Sámi culture against the grain*) barggus lea oktavuoha nuppástusaide, maid 1979 ja dan čuoovvovaš váikkuhusat sámi kultuvrii leavttuidahhte. Ivvár Ivvára barggut oaivadedje mánga sámi dáiddára oddasis árvvoštallat

sámivuhtaset rámisvuodain. Son lei maid áhppin dasa mii šattai dovddusin Sámi Dáiddárjoavkun, manná go bovdii joavkku vihtta lahtu dahkat bihtá aiddo ceggejuvvon skuvlii Láhpoluobbala gilázii Guovdageainnu suohkanii.

Iver Jåks – Ivvár Ivvár (1932–2007)

lei riegiádan boazosámi bearrašis Kárášjogas. Son logai Norgga dáidda- ja giehtaduodjeindustriija allaskuvllas (dál Dáiddaallaskuvla) ja Gonagaslaš dánska dáiddaakademijjas. Su oahppu Dánmárkkus buvttii su barggu dialogii eurohpálaš avant-gardelaččaide, geat ledje njunnošis dan áiggi. Jåks lei illustrerejeadđi, govvanjuohti, govvačuolli ja duodjedáiddár, gii barggai lunddolaš ávdnasiiguin nugo muorain, čorvviin, sisttiin ja dávtiin. Son ozai sámi kultuvrras oaivadusa, su mo minstariid mat ovddastit iešgudege lágan vuoiŋnalaš máilmmigerddiid mat leat sámi govadasain mat adnojuvvojedje noaiderituálain. Jåks dagai govaid mángga sámi girjái, ja činjahii almmolaš vistsiid, nugo RiddoDuottarMuseaid Kárášjogas ja Romssa universiteahta musea. Son lea ovddastuvvon Dáidaga, arkitektuvrra ja hábmema nátióálamuseas Oslos, Davvi-Norgga dáiddamuseas (NNKM) Romssa gávpogis ja Norgga kulturrádis. Son oaččui Kulturrádi gudnebálkkašumi 1992, ja 2002 addojuvvui sutnje Norgga Gonagaslaš Bassi Olava vuosttas ánsuortnega riddágođdi. Dálá dáidaga musea (Dáidaga, arkitektuvrra ja hábmema nátióálamusea Oslos) doalai Iver Jåksa manosgeahčči čájáhusa 1998–99.

Jovnna Ovllá. *Guksi*.
Ávdnasat: Muorra ja
bohccočoarvi
Jahki: 1985
Olit: 18 x 10 cm
Luoiki: Sámiid Vuorká-Dávvirat
(SVD) – RiddoDuottarMuseat
(RDM)
Gova vuoigatvuodat: © Jon Ole
Andersen/BONO, Oslo 2018

Guksi lea ráhkaduvvon soahkebáhkis, ja vádnjuvvon roava hápmái.

Soahkemuorra lea leamaš deatalaš ávnnas duodjeárbevierus, nu maiddá báhkis maid sáhtta gávdnat muorramáddagiin. Eana gos dat šaddá, ja gude guvlui šaddá, muitala duojárui oktavuodaid birrasii ja mo ávdnasa galgá giedahallat. Duojár Jon Ole Andersen – Jovnna Ovllá – ángirušai dihtomielašvuoda ovddiidit muora hárrái iešgudege jagiáiggis ádden dihtii goas báhki oažžu čuollat. Son neavvu, ovdamearkan, viežžat báhkiiid čakčat dahje dálvet, goas muorat leat vuoinnasteamen, nugo muitaluvo *Muora ii galgga sojahit eambo go gierdá: duojára Jon Ole Andersen birra* (1991) girjiis, man čáliiga Synnøve Persen ja Bente Geving. Luondu čuvgeha duojára holistalaš lahkaneami.

Vaikko mángasiidda dat leage čielggas, de seahťa deattastit ahte duoji vuoddu lea sámi árgabeaieallim, ja dat lea maid dasa ovttaiduvvan oassi. Duoji ferte oaidnit sihke doaimban ja juddašanvuohkin, mii lea sámi servodaga nana oassi. Seammás go dat lea persovnnalaš ovdanbuktinvuohki, de dat lea maid máilmmioaidnu. Duohtavuohťa, ahte duoji leat čadagaska ádden boastut dušše giehtaduodjin, duodašta ráddjehusaidd, mat laktásit dasa ahte duoji geahččalit

áddet oarjemáilmmi moderniteahta oaidninvuogi vuodul. Moderniteahtta, historjijálaš áigodat, mii lea bistán 1950 rádjai, ja masa lea mihtilmas eurohpálaš čuvgehus, lea leamaš koloniála áigodat sihke militeara ja kultuvrralaš bellid dáfus.

Jon Ole Andersen (r. 1932 Horpmás Deanus, ássá Kárášjogas) lea okta Sámi ovddimus duojáriin. Sus lea namahus gudneduojár Sámi allaskuvllas Guovdageainnus. Duojit sáhttet áddejuvvot muitaluossan, juohke dávviris lea su muitalus mii muitala gude báikkis duojár boahťa, geat su máttut leat, ja muhtin dávviriid guovdu vel dange leago oamasteaddji náitalan vai náitalkeahtta. Dasgo duojis lea alimus árvu buot sámi govalaš kultuvraovdanbuktimiin, de lea Jovnna Ovllá oaivadusgáldun ii dušše eará duojáriidda, muhto maiddá sámi arkiteavttaide, dáiddáriidda ja hábmejeddiide. Son lei sin searvvis geat 1998 álggahedje *Duojárid ealáhussearvvi*, ovtastusa mii ovddida duoji.

Ovttas Iver Jåksain lei Jon Ole Andersen vásttolaš vuosttas bissovaš dáiddalaš installašuvnnaid ráhkadeamis Sámiid Vuorká-Dávviriid, mat dál leat oassi RiddoDuottarMuseain (RDM). RiddoDuottarMuseain leat čájáhuslanjat, magariinnat ja olgodávvirvuorká. Dat vuodduvuovvi 1972, ja lei vuosttas sámi musea Norggas man ulbmil lei áhpásmahttit sámi kultuvrra ja identiteahta. Iver Jåks ráhkadii latnjagovaid ja govvačullosiid uskádahkii. Jåks ja Andersen hutkás čájáhusvuogádat bokta oktavuodaid gaskkal musea lanjaid ja sámi kosmologalaš máilmmiid, Sigrid Lien ja Hilde Nielssen čálliba ahte čájáhus sáhtta leat geahččaleamen “vuolidit mearrideaddji servodaga áige- ja ávusáddejumi”. Musea baicca “oamasta sámi áige- ja ávusáddejumi – sámi duodalašvuoda áddejumi”. Ođđa sámi musea mii nákešii vurket buot čoakkáldagaid, lea plánejuvvon 40 jagi, ige vel leat ollašuvvan.

Rose-Marie Huuva. *Eahketlávka / Evening bag / Aftenveske*
Ávdnasat: Tekstiila, silki ja bupmol
Jahki: 1985
Olit: 26 x 15,5 cm
Luoiki: Sámiid Vuorká-Dávvirat (SVD) – RiddoDuottarMuseat (RDM)
Gova vuoigatvuodát: ©Rose-Marie Huuva

Rose-Marie Huuva. *Giehtabáddi / Bracelet / Armbånd*
Ávdnasat: Tekstiila, silki ja bupmol
Jahki: 1985
Olit: 26 x 15,5 cm
Luoiki: Sámiid Vuorká-Dávvirat (SVD) – RiddoDuottarMuseat (RDM)
Gova vuoigatvuodát: ©Rose-Marie Huuva

Rose-Marie Huuva lea dáiddolaš duojár, ja lei mávssolaš sámáidahttinlihkadussii, mii áhpásmahtii sámi identiteahta 1970-logus. Dassáži lei davviriikkalaš servodat hilgon sámi kultuvrralaš govastagaid, ja gávttahasat ledje dábálaččat hehttejuvvon beassamis almmolaš báikkiide nugo restoránnaide, earenoamážit stuorra gávpogiin nugo Oslos. Logijagis mii buvttii Áltta akšuvnnaid ja jagiin mat čuvvo daid, adnojuvvojedje biktasat ja dávvirat čehpet neavvun nannet identiteahta, ja sámi symbolaid vehkiin duvdet kultuvrralaš áhpásmahttima ovdos. Ovdavázziid bargu, man dahke dáiddárat nugo Huuva, ealáskahtii fas bievssuid ja gávtti ja eará sámi biktasiid sámi báikegottiin ja stuorátálbmogii gulli sámedoarjaleddjiid gaskkas, geat almmolaččat dáhtto čájehit doarjaga álgoálbmoga áššái. Huuva bargu lei oaivadeaddji sámi dáiddáriidda, geat dáistaledje dohkkehuvvot dan áiggi. Huuva, gii lei lávdegottis mii galggai válljet vuosttas virggálaš sámi leavgga, goarui Astrid Báhl vuoti leavgaevttohusa ija manjá go dat lei válllejuvvon, ja gesii dan nuppi idida stággui Sámi konferensii, borgemánu 15. b. 1986.

Giehtabáddi (1985) ja *Eahketlávka* (1985) leat mielde máhcaheamen dieđu ja máhtu ja ovdanbuktinvugiid, mat leat bággējuvvon jávkodit dáruiduhttinproseassa áiggi ja sullasaš proseassain Ruota ja Suoma bealde. Dat stohket 1980-logu bivttas málliid ávdnasiiguin, nugo nuppi dáfus silbasilkeárppuin mii soahpá dominánta estetiikkii, ja nuppi dáfus datneárppuin ja sisttiin mat bealuštit áidnalunddogis sámi tehnikkaid.

1850 eiseválddit álge garrasit balddáhallat ja vel gielditnai geavaheames sámi gielaid skuvllain miehtá Davviriikkaid. Stáhta ekonomalaš beroštumit biddjojuvvojedje sámi kultuvrra ovdii. Eiseválddit ávžžuhedje ruohtelaš ođdaássiid fárrret davás ja ásaheide dan várás movttiidahttin doaimmabijuid, nugo eana- ja čáhcevuogitvuodaiguin ja militeara sierraortnegiid. Gaskkal 1913 ja 1920 manai Ruota politiikkalaš lihkadus nu guhkás, ahte ráhkadedje nállebiologalaš instituhta mii čökkii čájánasaid ealli olbmuiin ja hávddiin, ja dagahedje vel sámi nissoniid sahuheapmen. Barggus bokte Huuva lea buktán čuovgga ovdii oasi historijás, mii muđui livččii badjelgehččojuvvon ja vajálduvvan.

Rose-Marie Huuva (r. 1943 Njuohčanjávrre) Gabná čearus Gironis, Sámis, Davvi-Ruotas lea govvaáiddár ja tekstiladáiddár, duojár ja diktačáli. Su divttat leat vuosttas gearddi almmuhuvvon magariinnain ja antologijain 1980-logu álggus. Son almmuhii poesijačoakkáldaga *Galbma Rádná* (Cold Comrade) 1999, man ovddas árvaluvvui Davviriikkaid Ráđi girjjálašvuoda bálkkašupmái 2001. 2003 son oaččui *Rubus arcticus* kultuvrastipeandda.

Catarina Utsi. *Gaeblehkevoesse / Rucksack / Ryggsekk*

Ávdnasat: Sisti, njuorjonáhkki, silki

Jahki: 2002

Olit: 44 x 45 x 7.5 cm

Luoiki: Sámiid Vuorká-Dávvirat (SVD) – RiddoDuottarMuseat (RDM)

Gova vuoigatvuodat: © Catarina Utsi

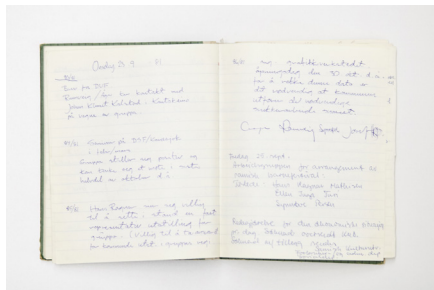
Catarina Utsi lea duojár, gii bajásšattai boazosámi bearrašis Aarjepluevies Ruota beali Sámis, gos boazu attii valljis duodjeávdnasiid, nugo čorvviiid, náhkiid ja suonaid. Su eadni lei čeahpes duojár, gii duddjui dávviriid (árbevirolaš vuogi ja odđaaigásaš vuogi mielde) dáid ávdnasiin, ja dainna lágiin Catarina Utsi oahpai olu gálggaid nuorran juo.

Dávviikkaid kolonialisma bisttii guovllus čuđiid jagiid, ja 1970- ja 1980-logu sámi kultuvrra odđasis ealáskahttin dáhpáhuvai sihke Suoma, Ruota ja Norgga beali Sámis. Bálddalaga Álttá-Guvdageainnu eanu akšuvnnain bággii Lulejueanu báddadeapmi Ruota bealde mánja sámi bearraša čáhkket saji ja fárret eret ruovttuin, mat

fargga galge čázi vuollái dulvaduuvvot. Catarina Utsi eahki, diktačáli Paulus Utsi, lei okta gii bággehalai evakueret, ja okta su dovdoseamos divttain, *Goahtoeanan*, vieččai oaivadusa dán surgatlaš vásáhusas. Dáiddár Keviselie oamastii divttas *Luleju* Lulejueanu muittašeapmái (ovdanbuktojuvvu dán čájáhusas oassin su beaivegírjjiis). Catarina Utsi maid almmuhii musihkkaskearru *Báze Dearvan Goahtoeanan* (1990), man buvttadii Áillohaš ja sámi girje- ja musihkkalágádus DAT, ja anii eagis divttaid lávlagiiddis teakstan. Son lea maid dovduss sámi mánáidskearru, *Suga Suga Su*, dihtii, mii almmuhuvvui 2001.

Catarina Utsi lea geavahan máttasámiid duddjonvugiid ja -árbevieruid mángalogi jagi. Utsi, gii bajásšattai dujiin, hutká ja duddjo ávkkálaš dávviriid, mat iešalddes gáibidit sámi dieđu ja máhtu áigeguovdilvuoda joatkašuvvama odđaaigásaš servodagas. *Gaeblehkevoesse* lea duddjojuvvon sisttis. Njuorjonáhkki salasta fuolkevuodaid sámi ja eará ártalaš álgoálbmogiid gaskkas, geat seailluhit olu ovttalágan máilmmioainnuid go dat maid duodji ovddasta.

Catarina Utsi (r. 1960) ássá ja bargá Näämesjenvuomis Davvi-Trøndelágas máttasámi guovllus. Son lea boazosápmelaš, duojár, ja jodiha Sámiid Duodji -organisašuvnna, mii ovddasta duojáriid riikkaviidosaččat Norgga beali Sámis. Son ángiruššá maid odđa duodjemearkka ásaheami bealis, mii suodjalivččii sámi duodjeárbevieruid ávkkástallama ja vearrutgeavaheami vuostá.

Mázejoavku : Sámi Dáiddajoavku/
Sámi Artist Group / Samisk
Kunstnergruppe. *Loggagirji /*
Logbook / Loggbok, (1978-1983)
Ávdnasat: Girji

Olit: 21 x 17.3 x 1.4 cm

Jahki: 1978-93

Luoikit: Dáiddárat

Gova vuoigatvuodát: ©

Dáiddárat/BONO, Oslo 2018

Mázejoavku : Sámi dáiddajoavku
ášahuvvui 1978. Mielde lei odđa buolva
sámi dáiddapioneraid, geat rahpe
odđa bálgáid ja ohce dohkkeheami
dálá áiggi dáiddárin, seammás go sii
ledje rámis sámi árbbbeaset. Dan
nammii sii hutke odđa sáni, *dáidda*,
maid sii geavahišgohte sámegeielas ja
maiddáid joavkku namas), mii meroštalai
sin dálá áigái gullevažžan, vai besse
errui negatiiva stereotypiijain, mat
duojis ledje leamaš nu guhká, ja vai
oččošedje dohkkeheami norgga ja
davviriikkaid dáidaga infrastruktuvrrain.
Joavku ovdanbuvttii ja bealuštii sámi
jurddašanvuogis ja eallinvuogis dáidaga
bokte. Miellahtut luite friijja oidnosii
“sámivuodaset” ja gáibidedje odđa
arena, mas Sápmi sántii dohkkehuvvot.
Seammá jagi go joavku ášahuvvui,
miellahtut mearriedje ásaiduvvat Máze
giláži, gos Guovdageainnu suohkan
lei fállan sidjiide dálá. Mázejoavkkus:
Sámi Dáiddajoavkkus ledje mielde
dáiddárat Aage Gaup (r. 1943), Trygve
Lund Guttormsen (1933–2012), Josef
Halse (r. 1951), Berit Marit Hætta (r.
1948), Keviselie/ Hans Ragnar Mathisen
(r. 1945), Britta Marakatt-Labba (r.
1951), Rannveig Persen (r. 1953) ja
Synnøve Persen (r. 1950). Dállu šattai
čoaikkananbáikin ja leavttuidahhtin
politiikkalaš aktivismii sámi álbmoga
bealis 1970-logus, ja lea das rájes

leamaš guovllu mávssolaš álššaiduhttin.
Lei maiddáid oavideaddjin Dáiddadálu
dáiddárjoavkku ja -dálu vuoddupepmái
Guovdageidnui 2015. 1993 hádjáni
Mázejoavku. Dáiddárat jotke dáidagiin,
ja ásaiduvve iešgudege báikái Sápmái.
Dušše Trygve Lund Guttormsen bázi
vel Mázi, ja jatkii mátasatnii dálá ja
áimmahuššat dan doaaimmaid dassáži
go jámii 2012. Máinnolmas Mázejoavku
lei ovdavázzin Sámi Dáiddáriid Searvvi
vuoddupepmái 1979, ja searvi jatkii
barggu Sámi Dáiddaguovddáža ovdii, mii
ášahuvvui 1986.

Sámi Dáiddajoavkku barggut
ávvuduvvojedje oassin documenta 14:s,
mii válddii golbmása joavkkus mielde
čájáhussii. 2017 áigge, gudnejahtedettiin
Tráante 2017, bovdejedje Sámediggi ja
Office of Contemporary Arts Norway
(Dálááiggi dáidaga kantuvra Norggas)
guovtti čoaikkaneapmái (ráddádallamiid
ja bargobáziid kurateredje sámi
fágaguoimmit) Mázi 2017 ovddidan
nammii máinnolmas Sámi Dáiddajoavkku
dálu ja bargolanjaid Máze Dáiddasiidan
(álgoálbmogiid dáiddáriid ásoahkan).

Elsa Laula Renberg (1877-1931)
Helgelánddas ja Brovresen nissoniid
searvi dahke álgaha vuosttas sámi
čoaikkimii, mii dollojuvvui Tráantes
(Troanddimis) guovvamánu 6.-9. b. 1917.
Tráante 2017 čalmmustii čuodi jagi, mat
ledje gollan dan rájes go dát čoaikkim
dollojuvvui.

Bázzi I ja Bázzi II / Skulptur I og Skulptur II (1987) / Sculpture I and Sculpture II

Ávdnasat: Muorra ja eará ávdnasat

Olit: 66 x 78 x 273.5 cm

Jahki: 1987

Luoiki: Davvi-Norgga dáiddamusea

Gova vuoigatvuodat: © Aage Gaup/BONO, Oslo 2018

Aage Gaup gulalahai čađat Iver Jåksain, gii lei sihke su ustit ja oaivadeaddji. Duoji máhttájeaddjin soai leigga goappašagat beroštuvvan ávdnasa siskkit doaimmas, dan cuokkas 'sárdnut' ja oaivadit. Gauppa oktogáfagis báccit ja installašuvnnat deattastit dávjá gollavašvuoda, mii čuovvu luonddu gaskaboddasašvuoda.

Bázzi I ja Bázzi II lihkadit guovtteolat ja golmmaolat bajildusaid gaskka, mii rávká oktavuoda musihkkii, earenoamážit vokála boatkagiidda mat leat dábálaččat juoigamis. Báccii guovddášoassi lea málejuvvan sámi leavgga ivnniiguin – dynamalaš kultuvrra ávvudussan. Beaivváš teahter vuodduduvvui seamma jagi go Gaup dagai bácciidis, ja attii sámi kultuvrii áŋkka odđa boahnteáigái. Gaup jotkkii teahtera guhkilmas ovttasbargoguoibmin.

[Skalerejuvnon modealla Min duoddarat] (1979–2018) / [Scale model for Our moorland] / [Skalert modell av stykket, Våre Vidder]

Ávdnasat: Seahkalas ávdnasat

Olit: 50 x 50 cm. Mihttolávva (1:25)

Jahki: 1979–2018

Luoiki: Dáiddár

Gova vuoigatvuodat: © Aage Gaup/BONO, Oslo 2018

OCA dingjupmi, 2017–2018

Gaup áŋgirušai vuodđudit Beaivváš Sámi Našunálateáhtera. 1981 son huktkaí lávdehámi Beaivváša vuostas bihttái *Min duoddarat*, teahtera rahpami. Áillohaš, Ingor-Ántte Áilu Gaup, Halvdan Nedrejord, Svein B. Olsen ja Sverre Hjelleset komponerejedje musihka rock-opera stiilla mielde. Mánnga Sámi dáiddajoavkku lahtu barge buvttademiin, sin gaskkas Josef Halse lávdejodiheaddjin ja Synnøve Persen čálii miedušteaddji teavsta. Sii čálle mánnga lálvaga mat muiteledje mo nuorra olbmot Finnmárkkus birgejedje riidduiguin, mat bohciidedje go ruvkefitnodagat bohte duoddari: "*Min duoddarat* lea musikála, mas lea juoigan, humor, rock, poesii ja politiikka, mii lei ovdal go Álttá akšuvnnat ollejedje báhkaseamos muddui. Bihttá neaktá riiddu boazosámiid ja ruvkefitnodagaid gaskkas, mas geahččit oidnet iežaset Cávžžus ja eanu gádjaleaddjit leat Savvonis. Dál lea visot historjá. Eatnu galgá dulvaduvvot. Muhto kultuvra lea eatnu man eai nagat goassege bissehit" (prográmmagihpa). Vaikko seavdnjatvuohta lei gahččan sámi servodaga ala guovtti ovddit jagis, de giddejedje dáiddárat fuopmášumi kultuvrralaš ealáskahttimii, šaddamii ja odasmahttimii.

Bihttá giedahallá sámiid siviila vuoigatvuodaid go vieris deatta olggul bahkke sámi servodaga badjelii. Ideálalaččat ruvkefitnodagat buvttášedje ruđalaš ávkki guvlui, muhto ruvkedoaimmat dahket roasu boazosámiide, dasgo duoddarathan addet ealáha ealuide.

Almmá makkárga válmmaštallojuvnon sárgosiid haga Gaup ovdanbuvttii iežas álgojurdaga lávddi hábmemii riššasákkii bardimiin. Dát muittuha symbolaččat daid jagiid báhkka digaštallamiid, mat joatkašuvvet dálá čoavdekeahntes digaštallamiidda sámi guovlluid alde.

Dán barggu lea dáiddár earenoamážit dahkan odđasis dán čájáhusa váste.

Stuibmi / [Uprising] / Opprør
(1976)

Ávdnasat: Tempera báhpára alde

Olit: 59 x 42 cm

Jahki: 1976

Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)

Gova vuoigatvuodát: © Aage Gaup/BONO, Oslo 2018

Dán silkepreantta originála sárggastus lei čálistuvvon niibiin jagis 1976. Dán sárggastusa mánga veršuvnna leat ráhkaduvvon iešgudege lágan preantateknihkain. Dat čájehuvvo 1977 manu plakáhtas sániiguin *8-11-1852 Guov'dagæi'dno*, mii čujuha vuosttas sámi stuibmái skábmamánu 8. b. 1852, mii buollái dáža eiseváldolbmuid ávkkástalli ja soardevaš vugiid sormmálaš vuosttaldeapmin. Dan rájes Norgga stáhta bággii rivihiis dáruiduhttinpolitihkas sámi álbmoga ala. Stuibmi lei oassi viidát oppamáilmmálaš historijás eamiálbmogiid ja kolonisttalaš veagaid riidogaskavuodain (nu mo Santal-stuibmi 1855-56, mii čalmmustii India dekoloniserenproseassa brihttalaččaid vuostá). Guovdageainnu stuimmiid rattušolbmot, Mons Aslaksen Somby ja Aslak Jakobsen Hætta, steavliduvvuiga golggotmánu 14. b. 1854 dasgo dubmehalaiga olmmošgoddin, manjá go leigga noastáhan stuibmái Norgga eiseválddiid vuostá, ja sudno oivviid, maid Norgga ráđdehus gáibidii diedalaš dutkamii, doalai Anatomalaš instituhtta Oslos čoakkáldagas, mas ledje 900 oaiveskálžžu. Mánnga vuosttaldeaddji váldojuvvojedorje gitta, mánggas ahkási. Biervvalastojuvvon oaiveskálžžuid gáibidedje manjisboahttit – Niillas ja Ánde Somby – ruovttoluotta ja mánggaid jagiid lágalaš digaštallama manjá oaiveskálžžut máhcahuvvojedorje manjisbohtiide 1997 ja hávdáduvvojedorje

rupmašiid báldii main dat ledje boddejuvvon.

Eará veršuvdna motiivvas lea maiddá smávva gihppagis, man Mázejoavku: Sámi Dáiddajoavku ráhkadii mángga joavkočájáhussii mat dollojuvvojedorje gidat 1979, earret eará Sámi dáiddačoakkáldagas Kárášjogas, Máze guosseievesus ja Áltá dáiddársearvvis.

Sámi Dáiddamagasiidna, mii dál lea RiddoDuottarMuseaid oassi, osttii ovttá barggu guhtege Sámi Dáiddajoavkku lahtus. Sámi dáiddamagasiinnas lea čoakkáldat, mas leat sullii 1300 barggu, ja lea dainna sámi dálááiggi dáidaga ja duoji stuorámus čoakkáldat. Lávdegoddi, man Sámediggi nammada Sámi Dáiddačehpiid Searvvi lahtuid gaskkas, oastá dáidagiid.

Máttaráhku / [Ur-head] / [Urhode]
(1976-1981)

Ávdnasat: Ástagaedgi

Olit: 20.5 x 24 x 19 cm

Jahki: 1976 - 1981

Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)

Gova vuoigatvuodát: © Aage Gaup/BONO, Oslo 2018

Váccedettiinis gávpogis dalle go orui Tráantes/Troandimis, logadettiin Dáiddaakademijjas, rastidii Aage Gaup dávjá Nidaros duopmogirku šilju. Girkovisti, man huksegohte jagi 1070 ja gárvvistedje goas nu birrasiid jagi 1300, lea dovddus máilmmi davimus gaskaáiggi katedrálan. Jahkečuđiid guhkkodahkii lea dát eanamearka mángii oddasis huksejuvvon, maidái 1970-logus. Gaup fidnii ovttá bálkásan geadggi. Su geasuhii dat go muhtin báccit lonuhuvvojedorje ja dain eai leat šat návccat čuožžut okto – bácciid raššivuoda mearka mii vásttosta daid bindilvuoda. "Dát lea cuovkanan

bázzi," son dajai gieskat háladettiinis *Máttaráhku* birra.

Máttaráhku lea áhku eadni (gean ii galgga sehkke Máttaráhkáin, gii lea eatnama, min eadnámét ipmil sámi mytologijas). Gaup orru dahkamin sátnestohkosa bindilvuodas, gaskavuodain ja áigejorramis mii guoská juohke diŋgii luonddu. Dárogela namahusas *Urhode* joatkašuvvá sátnestoagus, dasgo bidjá iešguđege namahusa bihttái, muhto čalmmusta dattege oktavuoda áigái ja lundui mii lea áidnalunddot álgoálbmogiidda.

Aage Gaup (r. 1943) lea lávdeduojár ja govvačuolli, ja lei Sámi dáiddajoavkku lahttu. Gaup lea ožžon máŋga dáiddárstipeandda ja gudnejahttojumi, ja oáččui stáhta dáhkan sisaboádu 1992. Gaup lea činahan eatnat almmolaš huksehuseid, ja su bargguid leat Sámiráđdi, Norgga kulturráđdi, Sámi dáiddačokaikádat Kárášjogas ja Davvi-Norgga dáiddamusea Romssa gávpogis ja earát čohkken. Son oáččui ovtas Berit Marit Hættein Hedda báikkašumi (2000) jagi buoremus lávdeduojis *Volundda muitalus* čájálmasa olis, ja son lea ožžon Kárášjoga gieldda kulturbáikkašumi (2012). Aage Gaup lea maid bargan kulturskuvllas, ja lea bargan Kárášjoga dáiddaskuvllas das rájes go dat álggahuvvui, ja lea dál skuvlla stivrras.

Trygve Lund Guttormsen

Trygve Lund Guttormsen. *Eahket / Evening / Kveld*
Ávdnasat: Linoleapreanta
báhpára alde
Olit: 64.2 x 48.2 cm
Preantalohku: 10/20
Jahki: 1979
Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)
Gova vuoigatvuodát: © Trygve Lund Guttormsen/BONO, Oslo 2018

Øystein Dalland, "The Last Big Dam of Norway: Whose Victory?" [‘Norgga manimuš stuorra dahkujávri: Gean vuoi-tu?’] (*Dams as Aid*, 1997 [*Dahkujávrrit veahkkinn*]) čálii, gii lei báikkálaš aviissa Altaposten oaivedoaimmaheaddji Álttá ášši áiggi, mitala ahte Trygve Lund Guttormsen dat ovddimus ja dáhpe-dorpmis fuopmášii álgoáigumušaid dulvadit Álttáeanu, finadettiin guovllu inšenevrra kantuvrras Áhkánjárggas, 1960-logu gaskkamuttus. Ozadettiinis duodaštusaid juhkančáhceváráidduhtin-plána várás son gávnnai kártta, mas lei 300 mehtera ceahkessárggis mii čájeheii gokko stuorra dahkujávrrit bajit ráđji lei. Lund Guttormsen vihkugodii vel eambo 1969, go eanadoallokantuvra almmá jierpmálaš čilgehusa haga gildii addimis lobi mángga su siidaguoibmái hukset viesuid lahka eanu. Dulvadanplánat ledje ráhkaduvvon almmá makkárge almmolaš ráddádallamiid haga. Lund Guttormsen čuvvii báikkálaš aviissa bokte áigu-mušain, mat fargga sturro riikkaviidosaš odasin. Stuorradikki doaibmagoddi mii oahppalattai Máze borgemánus 1970, dearvvahuvvui jávohis miellačájáhusain, mas báikegotti ássit dolle bánnára, mii julggaštii "Mii bodiimet ovddimuš" ["Vi kom først"] (Jávohisvuohta lea sámi árbevirolaš vuohki vuosehit vuostemie-la). Miellačájáhus bággii NVE (Norgga čázádat- ja energijadoaimmahaga) ov-danbuktit plánaidis čuovvovaš almmolaš čoahtkimis Mázes.

Dan oktavuodas gártá Lund Guttormsena *Eahket* (1979) gievrras gova-stahkan, mii mitala mannamis nuppi sámi dihtomielalášvuodas nuppi sámi dihtomielalášvuhtii. Nugo olbmuid ja eanadaga vearddus čájeha, de eai šat bihtán 1979 dáhpuhusat duolbmat sámi álbmoga. Fastten, maŋná Guovdageainnu stuimmiid 1852, lei sámi álbmoga jávohisvuohta dat mii dagai ahte sii gul-lojedje.

Trygve Lund Guttormsen.
[*Sámedikki vuosttaš dievasčoahkkin*] / [*The Sámi Parliament holding their first plenary*] / *Sametinget holder sin første plenum*

Ávdnasat: Akrylanjuohtan
báhpára alde

Olit: 50.5 x 62 cm

Jahki: 1993

Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)

Gova vuoigatvuodát: © Trygve Lund Guttormsen/BONO, Oslo 2018

Trygve Lund Guttormsen.
[*Ráhkkaneamen Sámedikki ásahepmái*] / [*The preparation for the establishment of the Sámi Parliament*] / *Forarbeid til opprettelsen av Sametinget*

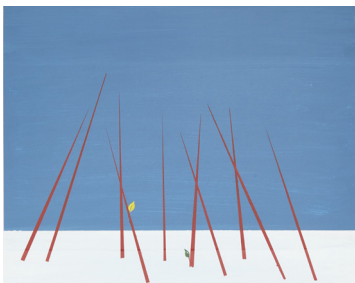
Ávdnasat: Linoleaklišeapreanta
báhpára alde

Olit: 27.5 x 26.5 cm

Jahki: 1998

Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)

Gova vuoigatvuodát: © Trygve Lund Guttormsen/BONO, Oslo 2018

Trygve Lund Guttormsen.
[*Čoahkkaneapmi*] / [*Gathering or Assembly*] / *Oppstand eller Samling*

Ávdnsat: Akrylanjuohtan báhpára alde

Olit: 51 x 62 cm

Jahki: 1993

Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)

Gova vuoigatvuodát: © Trygve Lund Guttormsen/BONO, Oslo 2018

Seammás go barggai dáiddárin, de lei Trygve Lund Guttormsen sámi politihka mávssolaš luohhtámušdoaimmain. Son barggai oahpaheaddjin, ja lei Guovdageainnu suohkanstivrras oktiibuot 20 jagi.

Sámedikki vuosttaš dievasčoahkkin sisdoallá deatlaš govvateavstta, mas lohká “Sámediggi doallá vuosttas čoahkkimis guhkkín eret Kárášjogas. Lea idit, ja Steinar Pedersen lea olgun buorástahttimin beaivvášbadjáneami.” Steinar Pedersen, gii álggiipolitihkalaš doaimmas Sámedikkis 1989, šattai Finmmárkku sadjásaš áirrasin Norgga Stuorradiggái 1993. Norgga Sámedikki ásaheapmi 1989 adnojuvvui deatlaš lávkin sámiid vuoigatvuodaid čađaheami guvlui Norgga vuođđolága bokte. Vaikko vel leige posiitiiva lávki iešstivrejumi guvlui go lei deatlaš ráđdeaddi rollas Norgga ráđdehusas, de lei Sámedikkis uhccán mearridanváldi, ja dat lei budjeahtaidis dáfus njuolgut sorjasaš Oslo buorredáhtus. Geažidemiin ahte Steinar Pedersen lei beassan oassin Norgga Stuorradiggái orru Lund Guttormsen dovddaheamen ahte njuolggá politihkalaš mearridanváldi lea deatlaš sámiid iešstivrejupmái.

Čoahkkaneapmi (Gathering or Assembly), bargu mas ivdnejuvvon lávvomuorat eai leat vel loahpalaččat hápmášuvvan, soaitá mannat ovdalii dahje maŋŋelii *Sámedikki vuosttaš dievasčoahkkinn (The Sámi Parliament holding their first plenary)* -barggu. Sátneastoahkan geažida sámi álbmoga rašis dilis duodalaš válddi dáfus riikkavuloš ja gaskariikkalaš politihkas ja iešmearrideamis. Odda vejolašvuodát politihkalaš fápmudeapmái mat bohte Áltá akšuvnnaid veagas, buolláhedje olu digaštallamiid sámi servodagas. Oaivilat ledje juohkásan gaskkal sin geat jáhkke ahte dán fámu galggašii buktit árbevirolaš sámi čoakkálmasaid vuohkái, ja sin geaid mielas áidna málle mii sáhtášii doaibmat geavadis lei dakkár, man Norgga stáhta lei dohkkehan, nappo parlamentáralaš formáhtta. Maŋit molssaeaktu vuittii digaštallamis, ja dagai ahte árbevirolaš vuogit lonuhuvvojedje dáža málliin. Mánŋga dálá sámi buolvva nuorra olbmui lea dát mearrádus ain riidduvuloš ášši.

Lund Guttormsen máhccá mángii dáid jurdihkalaš ja servodatpolitihkalaš fáttáide. *Ráhkkaneamen* Sámedikki ásaheapmái (1998) čuovvu Gonagas Haralda virggálaš šállošeami “stáhta bealis vuoigatmeahttuvuodas mii lea dahkkojuvvon sámi álbmoga vuostá garra dáruiduhttinpolitihka bokte”, man ovdanbuvttii 1997. Dás dovddastuvvojit sámiid vuoigatvuodát fas, guoktelogi jagi maŋŋil poliissaid ja miellačájeheddjiid čaladeami Álttás ja miehtá regiovna.

Trygve Lund Guttormsen (1933–2012) lei govvadáiddár ja Sámi dáiddajoavkku lahttu. Son áσαι juo Mázes go dáiddár guovttos Synnøve Persen ja Rannveig Persen fárriiga dohko čakčat 1978. Joavkku vuosttas jagis vuodđudedje sii váldobargojoavkku Máze dálui. Lund Guttormsen áσαι ain Mázes dassázii go jámii 2012, ja son buvttii báikegoddái oasis mánga láhkai, ii dušše dáiddárin, muhto maiddái Máze skuvlla oahpaheaddjin ja skuvlajodiheaddjin 1963–1972, Guovdageainnu suohkanstivrra politihkarin 1963–1983 ja almmolaš digaštallin. Rossella Ragazzi ja Terje Brantenberg, Romssa universitehta musea, Norgga árktalaš universitehta, vuosttasamanuenssa guovttos, gažadeigga dáiddára mángga gearddi 2008 dáiddára čájáhusa olis, mii lei Romssa museas 2009.

Musea lea skenken kopiiija filmmas (maid OCA lea tekstehan sámegilli) Máze dáiddasiidii. Dat lea prošeakta, mii lea ásaheavvon dađe várás vai Mázii ásaheavvo álgoálbmotdáiddáriid dáiddarásodat legendáralaš Sámi dáiddajoavkku dálui ja bájiide. Ovttasbarggus leat mielde ollu sámi oasálaččat, earret eará Máze gili ássit, Guovdageainnu suohkan, Sámediggi ja OCA.

Josef Halse. *Cuonománnu / April / April*
Ávdnasat: Čáhceivnnit ja goašša
Olit: 33 x 40 cm
Jahki: 1984
Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)
Gova vuoigatvuodát: © Josef Halse

Josef Halse. *Guovvamánnu / February / Februar*
Ávdnasat: Čáhceivnnit ja goašša
Olit: 33 x 39 cm
Jahki: 1984
Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)
Gova vuoigatvuodát: © Josef Halse

Sámi máilmmioainnus lea eahpelineára áigeperspektiiva, mas eallimis lea birrajohti ja jorri luondu. Čuovgadet ja seavdnjadet áigodagaid gaskavuohta dávista dán perspektiivva, ja jagiáiggít leat áigeguovdilet mearkkat go mánut maid eanádatkultuvrrat leat ráhkadan áigemearkan.

Sámiin leat gávccí jahkodaga. Jahkodatritma mearrida sihke luonddu rievdamiid ja eanadaga kromáhtalaš nuánssaid, ja dat leat earenoamážat iešguhtege báikegoddái mat ellet iešgudege sámi guovllus.

1984 válddii Josef Halse ovdan guokte váldobottu sámi birrajohti áigeperspektiivvas, bottut mat vástidit sullii guovtti mánu oarjemáilmmi kaleandaris. Gidda álgá cuonomanus ja boahká giddadálvvi maŋŋá. Gidda lea maiddái transhumánssa áigodat, goas ealut johtet siseatnama duoddariin mearragáddái. Dan áigodagas álddud njollot misiid. Guovvamánus lea dálvi, áigodat goas ealut leat dálveeatnamiin, ja boazosámit njuvvet gápečorragiid ja niestebohccuid. Beaivváš máhccá fas Davvi-Sápmái ođđajagemánu loahpa geažes, ja skábma nohká. Dán gihppaga čállima áigge Halse lei (ovttas márggain earáin kultuvrabargiin) vuosttaldeamen Finnmarkku ja Romssa fylkkaid bákkolaš oktiináitima, mii su oainnu mielde šiiťá historjjá, kultuvrra, vuoigatvuodaid ja álbmogiid earenoamášvuodaid. Álgoálbmogiid vuollásteapmi viidát

eanádatálbmotjuogu siskkobealde lea gulbmáris kolonistavugiid ovdamearka. Dat lea okta mángga dálá áiggi ovdamearkkain, mo odne, aiddo seamma láhkai go 1980-logu álggus, Sápmi ja dan eatnama olbmot leat deardagis manahit eallinvuohkáset ja kultuvrralaš identitehtaset, mat gullet oktii.

Josef Halse (r. 1951) lei Sámi Dáiddajoavkku lahttu, ja bargá sihke govvanjuohttin ja čuojaheaddjin. Halse logai dáiddárin Norgga dáidda- ja giehtaduodjeskuvillas Oslos, man maŋŋá son máhcai ruovttubáikásis Guovdageidnui 1979. Halse akrylanjuohtamat govvidit luonddu kultuvran. Dat gudnejahttet kromáhtalaš ritmmaid, mat bohtet eanadagaid garra rievdamiin jagiáiggii mielde su ruovttus Sámis.

Berit Marit Hætta. *Ravdna suoi'dne noaddin* / [*Ravdna med høybør*] / [*Ravdna with a load of hay*]

Gaskaoapmi: Bliánta báhpáris

Olit: 21 x 16 cm

Jahki: 1979

Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)

Gova vuoigatvuodát: © Berit Marit Hætta/BONO, Oslo 2018

Berit Marit Hætta lea riegádan Mázes, gillis mii livččii duššan čázi vuollái, juos Norgga ráddehusa mearrádus dulvadit gili Áltta-Guovdageainnu eatnogáttis dahkujávrin, livččii ollašuvvan. Dán áigumuša mielde livččii čáhci badjánan nu guhkás alás ahte dušše girkodoardnageahči lei oidnot čáhceoavvis. 1970-logu loahpas ráhkadii Hætta mánga barggu, main bliánttain govvidii báhpára ala sámi eallinvuogi jagiáiggiid doaimmaid bokte. *Ravdna Suoi'dne noaddin* govvida nissona, Rávnna, gii guoddá suoidnenoadi sealggis goikadeapmái, bargu mii lea dárbbášlaš jeaggeeatnamiin gosa ii báljo goastta mohtorfievrruiguin.

Berit Marit Hætta. *Jietnjameara hilat* / [*The Ice Sea's Glow*] / [*Ishavets Glød*]

Ávdnasat: Tekstiillat

Olit: 107 x 128 cm

Jahki: 1979/1980

Luoiki: Berit Marit Hætta

Gova vuoigatvuodát: © Berit Marit Hætta/BONO, Oslo 2018

Jietnjameara hilat ráhkaduuvvui moadde jagi manjá go sámit dohkkehuvvojedje eamiálbmogin Álgoálbmogiid máilmmirádis (WCIP) – vuottas riikkaidrastideaddji ja buot álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid ovtastus, mas lei máilmmálaš geahčanguovlu ja duhkodat.

Vuoddudančoahkkin dollojuvvui golggotmánu 27. b. rájes 31. b. rádjai 1975 Tseshtat-reserváhtas Port Albernís (Turtle Islandas/Kanadas). Manjá go hágai ráddéaddi NGO (siviila servodaga organisašuvnnaid) stáhtusa Ovtastuvvan Našuvnnaid

ekonomalaš ja sosiála rádis 1977, de dohkkehuvvui WCIP ovddidit ja bealuštit sin vuoigatvuodaid geaid ovddastii Ovtastuvvan Našuvnnaid. WCIP vuoddudančoahkkin Vancouvera sullos čohkkii 260 oassálasti, sis gulle 52:s álgoálbmogiidda ja bohte Davvi-, Gaska- ja Mátta-Amerihkás, Skandinávas, Kalaallit Nunaatas ja Oseánias.

Jietnjameara hilat barggus Berit Marit Hætta sárdnu vielljavuodas sámiid ja máilmmi eamiálbmogiid viidát bearráša gaskkas masa sii gullet. Dáiddabargu govvida guokte Kalaallit nunaata inuihttanissona, ja geain leat árbevirolaš gárvvut. Bivttas gohčoduuvvo anorohkkan, ja lea ráhkaduuvvon njurjonáhki, elliid guolganáhkis ja luffalis, mat leat hervejjuvvon gorostagaiguin ja bearralliiguin. Hætta stoahká dán barggus ivnni ja eanadaga sogalašvuodain, mii gullá sirkumpolára davgguovvluid álgoálbmogiid kultuvrii. Dat mii kolonistta čalbmái neaktá monokroman, ávdin eanadahkan, earenoamážit dálvvi áiggi, dan vásttosta sámi álbmoga máilmmioaidnu garrasit, seammá láhkai go inuihtage. Sámis seammá láhkai go inuihtaid gaskkasge oaivvildit ahte eanadat deadju vuordemeahtun ivnniiguin nu ihkku go beaivet. Oappašvuoda mearkan dán barggus geavahuvvojit sihke inuihtaid ja sámiid stiillat, nu movt teknikka, mainna dábálaččat gorrot diliid gávttiide.

Berit Marit Hætta (r. 1948) lea dáiddár, musihkar ja bivttashábmejeaddji, ja lei Sámi Dáiddajoavkku lahttu. Son lea dovddus illustrerejeaddji, ja su eanemus fuopmášahtti girjeolgožiin lea vuosttas sámi mánáidgirji, man čálii Marry A. Somby, Ámmul *ja alit oarbmaelli*, ja mii almmustuvai 1976. Son oahpai sámi goarruvugiid ruovttus, ja válddii goarru ámmátoahpu ovdal go lohkađođii Norgga dáidda- ja giehtaduodjeindustriija nátionála akademiijas, man son gearggahii 1974. Manjá loahppageahččaleami son barggai Norgga álbmotmusea sámi čoakkáldagain Oslos. Hætta lea duddjon eatnat lávdebiktasiid sámi teahterbuvttademiide, ja ovttas Aage Gaupain son oačču jagis 2000 Hedda báikkášumi lávdebiktasiin ja lávdehábmemiin maid dagaiga Beaivváš Sámi Teáhtera *Vølundda muitalus* čájálmassii.

John Gustavsen, *Sámit eai šat oro jaska: Sátnefrijavuoda gielddus Sámis* / Sámi Silent No More: on the ban on expression in Sápmi / *Samer tier ikke lenger: Om ytringsforbud i Sameland* / (Trohaug, 1980) Girjji olggoš Berit Marit Hætta bokte. Diedut:
Gaskaoapmi: Girji, 144 s.
Jahki: 1980

Olggoš girjái *Samer tier ikke lenger: Om ytringsforbud i Sameland* (*Sámit eai šat oro jaska: Sátnefrijavuoda gielddus Sámis*) lea dahkkojuvvon Hætta 1979 sárguma vuodul, mii čájeha sámiid geat vázzet leavggaiguin. "Mársen ii leat mihtilmas sámi láhttenvuohki," dadjá dáiddár, "muhto daid jagiid mii bággehalaimet váldit atnui giela man dáža ráddehus máhtii ipmirdit." Leavga mii lea govviduvvon dán govvas lea oassi dan áiggi viidát leavgadakhkama albnoneamis, mii – vaikko ii leange lunddolaš oassi sámi kultuvrras – adnojuvvui oažžut dohkkeheami. Hætta geavahii sárgumis vuodđun leavgaevttohusa, man dáiddár Synnøve Persen lei dahkan, ja mii adnojuvvui sámi nealgudanstreaikkas Norgga Stuorradikki olggobealde, Oslos, 1979.

John Gustavsen – Gusto Jovnna (r. 1943) lea girječálii ja Davvi-Norgga girječáliid searvvi gudnelahttu, gii earenoamážit čállá sámiid vuoigatvuodain ja servodatpolitihkalaš áššiin Barentsguovillus. Son ássá ja bargá Romssas.

Keisielie / Hans Ragnar Mathisen

Hans Ragnar Mathisen. [*Sápmi dušše sámi báikenamaiguin*] / *Sápmi with only Sámi place names* / *Sápmi (Sameland) med kun samiske stedsnavn*
 Ávdnasat: Sárgun ja bleahkka čadačuovgi báhpáris
Olit: 88.5 x 75 cm
Jahki: 1975
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuodát: © Hans Ragnar Mathisen/BONO, Oslo 2018

Hans Ragnar Mathisen. *Dixi Sic Transit Mundi Gloria* (Thus passes the glory of the world). Logahallojuvvon namain The Academy / *Ná duššá máilmmi hearvásvuohta* / Slik forgår verdens herlighet
 Ávdnasat: Bábir, kartongga ja tekstiilacollage
Olit: 114 x 126 cm
Jahki: 1978
Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM)
Gova vuoigatvuodát: © Hans Ragnar Mathisen/BONO, Oslo 2018

Sápmi lea duojáldahkan “eambo go dušše territoria, dat válddaha sámi eallinávvosa, mas leat eatnamat ja čázit, ja maiddái olbmot ja kultuvra,” nugo sámi dutki Maria Therese Stephansen čilge esseas dáiddára birra 2017, man lea čállán árvvusadnojuvvon dáiddaígečállagii *Afterall*. 1970-logu gaskamuttu rájes lea Keviselie (gii maid lea dovddus namain Hans Ragnar Mathisen) oamastan eallinagi barggus sámi báikenamaid dutkamii ja oddasis atnuiváldimii guovllu kartografijai, namaid maid kolonijaveagat leat ulbmillaččat jávkadallan 1800-logu rájes. Dát bealli su barggus lea earenoamáš miellagiddevaš hálbbes hivvodatjuogadeami dihtii mii dahkkojuvvui oktanaga, ja mas originálbargu lei seamma áigeguovdil go hivvodatpreanttat mat vuvdojuvvojedje govttolaš haddái. 1975 gárvvistii Hans Ragnar Mathisen vuosttas kárta, *Sápmi aive sámi báikenamaguin*. Moadde jagi maŋŋá, go lei studeanta Oslo dáiddaakademijias, son buvttadii *Ná duššá máilmmi hearvásvuohta (Dixi Sic Transit Mundi Gloria)*. Seammás go dan sáhtá lohkat muittuhussan ahte buot lea hohppil iige mihkkege bistte agibeaivvi, de leat das máŋga anu intellektuálaid searvvis, muhtin lágan dearvvuođaid dahkan mii galgá dahkat eahpesihkarvuođa dovddu nuppiide.

Hans Ragnar Mathisen. ČSV
Ávdnasat: Muorraklišeapreanta
báhpáris
Olit: 32 x 32 cm
Jahki: 1974
Luoiki: Sámi Dáiddamagasiidna
(SDM) – RiddoDuottarMuseat
(RDM)
Gova vuoigatvuođat: © Hans
Ragnar Mathisen/BONO, Oslo
2018

“ČSV almmustuvai čakčat 1970, sámi politihkalaš dáhphusas Mázes, ja doaba elii sámpolitiikhkalaš čuorvvassátnin

muhtin jagiid das maŋŋá,” dadjá sámi dutki Klemet Hætta Kalstad. ČSV (Čájat sámi vuoigŋa) dagai jápmemeahttuminn dihtomielalašvuođa ja dárbbu ovttaštahttit sámi govastagaid ja doahpagaidd nannen dihtii sámivuoda almmolaš ávvosis, ja roahkasmahttit sámi dávviriid atnima árgabeaivvi eallimis. ČSV ulbmil lei earenoamážit geassit nuoraid sámpolitiikhkii, leavttuidahttit oktasá identiteahta mórreaneami ja áhpásmahttima čoahkkimiid, konferanssaiid, festiválaidd ja aviisačállošiid bokte. Dan vuoigŋas dat Mathisen hábmii ČSV dovdomearkka.

Hans Ragnar Mathisen. *Gorži / Waterfall / Foss*
Ávdnasat: Litografijia báhpáris
Olit: 24.2 x 35.5 cm
Jahki: 1978
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuođat: © Hans
Ragnar Mathisen/BONO, Oslo
2018

Hans Ragnar Mathisen.
Sámesoga loahppa / It is happening / Slikt skjer også her...
Ávdnasat: Litografijia
báhpáris
Olit: 38 x 32 cm
(siskkobealde: 30.5 x 25.5 cm)
Jahki: 1981
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuođat: ©
Hans Ragnar Mathisen/
BONO, Oslo 2018

Hans Ragnar Mathisen.
1852
Ávdnasat: Litografijia
báhpáris
Olit: 48.5 x 62 cm
Jahki: 1981
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuođat: ©
Hans Ragnar Mathisen/
BONO, Oslo 2018

Dán 1852-nammasaš govastatlaš preanttas Keviselie čujuha Guovdageainnu stuimmiide, main sámejoavku deaividií Norgga eiseváldiid ovdasteddjiid. Dan áiggi atne dáza oddaássit sámiid rudalaččat geafigun, dasgo sámit rehkenaste buresbirgejumi bozolašvuođa ja

gárjji vuodul ovdalii go ruhttiivuoda vuodul. Dážat giedahalle maid sámiid sosiálaččat vuolibužžan.

Guovdageainnu stuimmit dáhphuvve oskku lihkadusa olis, man láidesteadđji lei báhppa Lars Levi Læstadius. Go miššonearat bukte viinni, de njoamui dat viidát billideaddji albmoneapmin dan áiggi sámi siiddaide. Læstadiusa oahppa váikkuhii sakka sámiide, ja gáibidii doalahallat jugešvuodas. Báikkálaš gávpealmmái, gii vuoddii viinni sámiide, šattai stuimmiid ballahin dasgo son ohphihii ávkástalai sámi áššehasaidis. Læstadiusa máhttájeaddjit atne Norgga stáhtagirku leamen beare laha stáhta doaimmahan alkoholaindustriija, mii bijai johtui veahkavealdálaš daguid.

Preanta govvida čálánnjuni (mii maiddái sáhtášii leat biellodoardna) jaskatvuoda ja bargganasa earuhussan. Soardin giela veagas, ájáhallan ja kolonisašuvnna máhccan laktá jagi 1852 jahkká 1981 (goas plakáhta ráhkaduvvui). Preanta adnojuvvui maiddá Charta 79 olggožin (nr. 4-5, 1981). Charta 79 almmustuvai ráidin jagiid 1979-1981, oktii riikkaidgaskasaš nummirin, mii gesii riikkaidgaskasaš doarjaga Álttá áššái eamiálbmogiin miehtá máilmmi. Máret Sárá ja earát geat ledje mielde Sámi akšuvdnajoavkkus, doaimmahedje Charta 79 ja sii dahke deatalaš barggu Álttá akšuvnna oktavuodas nissoniid sajádaga čalmmustahttimiin.

Hans Ragnar Mathisen.
Beaivegirji / Diary B14 / Dagbok
Ávdnasat: Girji
Olit: 15 x 10.5 cm
Jahki: 1977-1978
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuodát: © Hans Ragnar Mathisen/BONO, Oslo 2018

Teavsttas man namahus lea "Human Bodies and the Forces of Nature: Technoscience Perspectives on Hydropower Dams, Safety, Human Security, Emotions and Embodied Knowledges" (2016) ('Olbmorupmašat ja luonddufámut: Teknodiehtaga perspektiivvat čáhcefápmomodulvademiide, olbmuid dorvvolašvuhtii, dovdduide ja dieduide') May-Britt Öhman ja Eva-Lotta Thunqvist, Uppsala universitehta dutki guovttos cealkiba: "Čáhcefápmu lea dábálaččat ovddiduvvon birasustitlažžan

ja ođasmuvvi energijagáldun. Vaikko nu leage, de leat dan stuorámus heajos sosiála ja ekologalaš váikkuhusat birrasii ja báikkálaš ássiide leamaš dihtosis guhká, nu maiddá stuorra riskkat ahte šaddet roasut čáhcefápmodahkujávrriid billašumiid geažil."

Borjus, vuosttas elfápmorusttet Lulejueanus/Julevädnos, man joganjálbmi lea Mearrabadas, rahppojuvvui 1915. Čáhcefápmorusttet viiddiduvvui ođda dahkujávriiguin ja rusttegiiguin vuolles eanu 1971 rájes 1975 rádjai. Dát čuoza boazoealáhussii, šibitdollui ja eanadahkii, ja eanu biomággadáfotvuhtii.

Keviselie čálii divtta Álttáeanu báhkka digaštallamiid áiggi, ja almmuhii dan namahusain *Luleju, sámi siidda muitalus [Luleju, The Story of a Sámi Siida]* 1981 čuovusin das mii lei dáhphuvvan nuppi bealde riikarája Sámis. Ovdal go Ruota stáhta loahpalaččat gárvvistii reguleremiid 1970-logus, de lei eanu valjis luossa, ja leagis ásse eanaš Ruota beali Sámi johttisámit ja vuovddegat.

Hans Ragnar Mathisen.
Fanas / Boat / Båt
Ávdnasat: Litografiija
báhpáris
Olit: 35 x 22.5
Jahki: 1978
Lender: Dáiddár
Gova vuoigatvuodát: © Hans Ragnar Mathisen/BONO, Oslo 2018

Keviselie (maiddá oahpis namain Hans Ragnar Mathisen) lea govvadáiddár gii ássá ja bargá Romssas. Son logai dáiddárin Dáiddaakademijias Oslos, ja oaččui dáiddárgráda 1979. Keviselie lei Sámi Dáiddajoavkku lahttu das rájes go dat álggahuvvui 1978. Su dahkkis dáiddalaš geavadii lea mihtilmas vuosttažettiin ahte son oaivugasat bealušta sámi vuoigatvuodaid, kultuvrralaš ovdanbuktima ja iešstivrejumi. Dat juoksu mángga mediai, nugo njuohtamii, gráfalaš dáidagii, sárgumii, govvačuollamii, fotografiijai, girjegovvemii, kartografiijai ja čállimii. Keviselie lea dáváj doallan sierra- ja joavkočájáhusaid miehtá Skandinávia, ja su barggut leat čájuhuvvon Athenas ja Kasselis Kassel Documenta 14 olis.

Britta Marakatt-Labba

Britta Marakatt-Labba. *[Deattán]*
 / [Nightmare] / *Mardröm*
 Ávdnasat: Ullosákkus
 beallemasas
Olit: 55 x 70 cm
Jahki: 1986
Luoiki: Region Gävleborg
Gova vuoigatvuodat: © Britta
 Marakatt-Labba/BONO, Oslo
 2018

Britta Marakatt-Labba.
Girdinoaidit / [Flying Shamans] /
[Flygande näjder]
 Ávdnasat: Ullosákkus
 beallemasas
Olit: 54 x 38 cm
Jahki: 1985
Luoiki: Arbetsförmedlingen
 Enköping Bålsta
Gova vuoigatvuodat: © Britta
 Marakatt-Labba/BONO, Oslo
 2018

Britta Marakatt-Labba šattai bajás ovcci máná bearrašis boazodilis Sárevuomi čearus Ruota beale Sámis. Su barggu vuodus lea mitalit mitalusaid dárkilis gieđain sákkastuvvon govaid bokte. Teknihka, mii gullá su sámi árbái, addá sutnje máttolašvuoda johtalit ja joatkit bargat gos fal goas fal. Son lea bajásšaddan dujiin, ja tekstiillat dahket oktasá árppu Marakatt-Labba eallima čada. Dat čalmmustit mo dáiddár hilgu ovdagáttuid, maid kolonisttat leat ráhkadan sámi kultuvrra vuostá. Son gaskkusta gova máilmmis mas ieš lea oassi, ja addá sámi kultuvrra ja historjjá áddejumi mii oahpistivččii boahpteáigái. Eatnat sákkaldatgovat ja eará barggut maid son lea dahkan 1970-logu rájes, čužžot sámi álbmoga buolli ja politihkalaš bealuštussan. Dat čuoččuht sámi máilmmioainnu sihke historjjálaš ja árgabeaivválaš dáhpuhusaid bokte, mat šnjirrehit oktii luonddu, eallinvugiid, vuoŋnalaš perspektiivaid ja mytologiijaid, máidnasiid ja sátnevádjasiid, ja politihkalaš dáistalusa ja deaivideami.

Sihke *Girdinoaidit* ja *Deattán* leat duddjojuvvon militariserema siiggáid oktavuodas mat gerre Sámi badjel: Manjit lei eatnama ja dáluid boaldin ja dan geažil oppa Finnmárkku evakueren nuppi máilmmisoadi loahpas, ja manjnelis, Álttá akšuvnna áiggi,

stuorámus poliisaveagaid akšuvdna maid Norggas leat oaidnán manjá soadi áiggi. *Deattán* dáiddabarggus govvida Marakatt-Labba *lávru*, mii fallehuvvo. Lávru lea olu eambbo go dušše orostallanbáiki, mas leat loaiddut gos olbmot oddet ja boradit, dasgo lávushan leat oasit vuoŋnalaš doaaimmaide. *Deattán* govvida lávu man vierrásat šluččuht beassádahkan, ja mii metaforalaččat govvida Sámi luondduvalljodagaid ja sámi oskku dološ ja dáláš burgima. Marakatt-Labba oinnii John Savio bálkkašumi logaldagastis (man doalai OCA:s juovlamánu 7. b. 2017), ahte olles sámi oskku vuogadat lea uhkiduvvon dál, dasgo sámit ja álgoálbmogat miehtá máilmmi leat sii geaidda ovddimusat čuhcet dálkkádaga ja luonddubirrasa rievdamat, mat čuvvot vuovdnás ruvkedoaimein ja luonddu industrialiseremis.

Girdinoaidit govvida mo sámi siiddat ja eallinvuogit átestuvvojat ja duvdiluvvojat eret poliissaid veagas. Dás govviduvvo noaidi gii boahht sámiide bealušteaddjin. Noaidit leat olbmuid ja nuppi máilmmi vuimmiid gaskkusteadđjit, ja sámi kosmologiijas leat golbma ilmmi, nubbi áibmu, min áibmu ja jábmiiid áibmu. Noiddiid bálvalusat deddojuvvojedje geažos 'davviriikkalaš miššonearaid ruossagárggaid' áiggi 1700-logus, mat jorgalahte sámiid kristtalažžan. *Girdinoaidit* govvas ilmmástuvvá noaidi fas searvevuoda oaidnin ja áidna bealušteaddjin.

Britta Marakatt-Labba. *Stállu ja golbma oappáza* / [Stallo and the three sisters] / [Stallo och dom tre systrarna]
 Ávdnasat: Seahkalas gaskaoamit
Olit: 100 x 180 x 100 cm
Jahki: 1978
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuodat: © Britta
 Marakatt-Labba/BONO, Oslo
 2018

Marakatt-Labba dagai teáhtera loahppageahččalanbargun

Dáiddaindustriijaskuvllas Göteborgas 1978. Vávváteahtera ledje oaiadan mytologalaš sámí máidnasat "Stálu" birra – mii lea badjellunddolaš sivdnádus, mas sáhtttá leat joappá goappá hápmi, stuorra olbmo hápmi mii lea issoras gievra ja mii suoláda mánáid, dahje vuobimi man noaidi idiha vahágahttit dahje goddit vásálaččaid.

Vávváteahter jodii miehtá Sámi ja neavttášii Marry A. Somby čájálmasa *Uhcastáloš ja golbma oappáža*. Su máinnas govvida golbma neidda, Mádde, Jurri ja Tuddi, geat gávnnadit bás stáložiin gii gillá vuolitvuoda dovddu. Stállu váldá golbma máná, muhto sii nagadit loahpas fillet su ja beassat báhtarussii. Marry A. Somby, gii lea čállán mánga mánáidgirjji, ja Britta Marakatt-Labba lihtodeigga muitalit mánáide máidnasa dekoloniseremis ja dáguhit mánáid áhpásmuvvat ja ánggašit nuppástupmái, mii sudno iežaska buolvvas lei gildojuvvon.

Britta Marakatt-Labba (r. 1951 Lávkaovvis, Dávvuomis, Lávnjitvuomis) lea govvdáiddár gii ássá Bajit-Sohpparis Ruota beale Sámis. Son bajásšattai boazosámi bearrašis, ja váccii Sunderby álbmotallaskuvlla ja Dáiddaindustriijaskuvlla Göteborga universiteahtas, gos oaččui tekstiiladáidaga bahcelorggráda 1978. Marakatt-Labba šattai váikkuheaddji dáiddakollektiivva Sámi Dáiddajoavkku lahttun 1979. Son lea doallan čájáhuseid viidát, sisriikkas ja riikkaidgaskasaččat. Su váldu retrospektiiva 'Kosmos'-čájáhuseas Bildmuseetis (Govvamuseas) 2008 ledje badjel 100 barggu. Su váldogaskaoapmi lea sággan (broderiija), ja ebmos bargu *Historjá* lea 24 mehter guhkkosaš hearvagodus man oaiwadussan leat Bayeaux seaidneránut, ja mii muitala sámí álbmoga historjjá ja kosmologiija. Dát marjit lei guovddášgáhppálat Documenta 14:s gieskat, eará bargguid gaskkas, mat čájehuvvojedje sihke Athenis ja Kasselis. Váldomonografiija, *Sággon muitalusat*, almmuhuvvui 2010. Son ássá ja bargá Bajit-Sohpparis, Sámis, Davvi-Ruotas.

Rannveig Persen

Rannveig Persen.
Fabmo ja gud'ni ja mii sábmelažžat/ Power and Honour, and we Sámi / [Makten og Æren og Vi Samene]
Ávdnasat:
Linoleaklišsea báhpáris
Olit: TBC
Jahki: 1978
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuodat:
© Rannveig Persen

Rannveig Persen.
Suodjal min jogaid ja eatnamiid / Protect our rivers and fields / [Vern våre elver og marker]
Ávdnasat: TBC
Olit: TBC
Jahki: 1979
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuodat:
© Rannveig Persen

Dáiddárin ja oahpaheaddjin lea Rannveig Persen bargan mánga sámí mánáidgirjji govvejeaddjin 1970-logu rájes. *Fabmo ja gud'ni ja mii sábmelažžat* ja *Suodjal min jogaid ja eatnamiid* leat goappašagat vástádusat Áltáeanu čáhcefápmorusttega huksemii, mat sirdet digaštallama husebáikkis Sámis/Davvi-Norggas Oslo, gos čadaheaddji ráddehus mearrida. *Fabmo ja gud'ni ja mii sábmelažžat* barggus Persen geassá čuovgga ovdii man guhkki lea ráddehusa politihka ja sámí álbmoga eallinvuogi gaskkas. Ovdalii go čájehit miellačájáhusea, de čájeha baicca Stoorradikki šilju guddojuvvon ávdimin. Áidna luodda mii sámí álbmoga manjis lea vel báhcán, leat guokte gahpira – čiehgahpir ja ladjogahpir (nissongahpir) – main dán manibu leat gutnehis dáža miššonearat gieldán suruheapmen. Orru jearramin, leago servodagaid gaskka goassege vejolaš seanadit.

Suodjal min jogaid ja eatnamiid giedahallá dáruiduhttinpolitihka veahkaválddalašvuoda ja sámegiela sensurerema. Dajaldat *Suodjal min jogaid ja eatnamiid* oainnálmahttá luonddu elemeantaid, maiddá giela, joatkevašvuoda. Dat giedahallá oktavuoda giela, luonddu ja

iešmearrideami gaskkas, mat leat eamiálbmogiid ceavzima vuodđoeavttut.

Dáruiduhttinproseassa lei virggálaš politihkka, man Norgga eiseválddit čadahedje sámiid, ja manjelis kvenaid, vuostá Norggas, assimileren dihtii dárogielahis eamiálbmoga ja čearddalaš veahádaga kultuvrralaččat ovttaláan dáža veahkadahkan. Dás leat ruohttasat miššovna doaimmain 1700-logus, ja dat dahkkojuvvui ráđdehusa virggálaš politihkkan 1800-logu loahpas. Lágat mearriduvvojedje ja gilde sámegiela oahpaheames skuvllain, ja gáržžidedje sámegielaigiid rivttiid oastit eatnama. Lágaid ledje oaivadan dáža náशनálsima ja oskkoldatlaš/vuoŋŋalaš erohusat sámi ja dáža álbmoga gaskkas. Dáruiduhttinpolitihkka heaittihuvvui virggálaččat 1980-logus, go Norgga Sámediggi ja eará sullasaš doaibmabijut ásahevvojedje.

Rannveig Persen (r. 1953) lea govvadáiddár, ja lei Sámi Dáiddajoavkku lahttu. Manŋá go gearggai oahpuinis Norgga dáiddaindustriijaskuvllas, de fárrii Mázii ovttas oappáinis Synnøviin ja searvvai jovkui. Son lea dovddus dainna go lea bargan iešgudege lágan mediain, linoleaklišeapreantaid rájes gitta dáid manjimuš áiggiide, digitála govvacollage rádjai.

Synnøve Persen

Synnøve Persen.
Sámeleavga / Sámi flag / Samisk flagg
Ávdnasat: Silkedeattus báhpáris
Olit: 62 x 73.5 cm
Jahki: 1977
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuodát:
© Synnøve Persen/
BONO, Oslo 2018

Synnøve Persen.
Sámieana sámiide / Sápmi for the Sámi / Sameland for samene
Ávdnasat: Silkedeattus báhpáris
Olit: 67 x 92 cm
Jahki: 1977
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuodát:
© Synnøve Persen/
BONO, Oslo 2018

Synnøve Persen.
Synnøve Persena ja Victor Linda govva / Photo of Synnøve Persen and Victor Lind
Ávdnasat: Silkedeattus báhpáris
Olit: 13 x 9 cm
Jahki: 1977
Luoiki: Dáiddár
Gova vuoigatvuodát:
XX

Synnøve Persen gulai vuosttas sámi bulvii mii ollásit lei oahpahuvvon Norgga assimilerenpolitihka mielde stáhtainternáhtain. Dan proseassas son vásihii – nugo duháhat eará sámit – dovddu massimis, dasgo su giella, kultuvra ja ruoktu duvdovvojedje eret sus. Lassin dása lei traumáhtalaš heahpatdovdu das go lei sápmelaš, dovdu man dáruiduhttinpolitihkka cokkal sutnje.

Persen váccii Dáiddaallaskuvlla Oslos, gos 1977 hutkkai dáiddabarggu mii govvidii sámi leavgga. Leavgadahkan ii lean lunddolaš oassi sámi kultuvrras, muhto dattege 1970-logus ihtigohte leavggat čuoččahan dihtii dáruiduhttima billideaddji váikkuhusaid vuostá. Dát ovdáneapmi lei oassi ČSV (Čájet sámi vuoŋŋa) sámaiduhttinlihkadusas, mainna duodji ja earenoamáš sámi ivnnit

ožžo fámu symbolalaš elemeantan šaddi sámi identitehtti miehtá Sámi ja nátionálastáhtaid, maid dat rastidii. Persena leavga eksistere viidát oktavuođas.

Nugo Ånde Somby áicá, "Minsttar ii lean iešalddes originála [...] oaivadasaid sáhtte buohkat oaidnit. Sáhtii leat Buolbmága dahje Várjjaga gávtti stuorrudivuvon soadjágeahči. Sáhtii leat hápmi mii lei adnojuvuvon sárdnestuoluin dan áiggi. Hápmi lei maid adnojuvuvon bánnáriin čuorvut politihkalaš cealkámušaid." Seamma lágan minsttar lei geavahuvuvon Kárášjogas 1962 Marit Stueng álgaga mielde. Synnøve Persena leavga lei ceggejuvuvon Norgga poliissaid ovddabeallái, mat ledje boahán bargguset dahkat Savvonis, vuostálastiid leairras, Álttás, ja geavahuvvui maiddái 1979 nealgudeamis Norgga Stuorradikki olggobealde, Oslos. 1986 vuittii Astrid Båhl gilvuvu sullasaš hámiin, mii šattai virggálaš Sámi leavgan.

Synnøve Persen (r. 1950) lea govvadáiddár ja diktačálii, gii ássá Beavgohpis Norgga beali Sámis. Son logai govvanjuohtama Norgga dáiddaallaskuvllas Oslos, ja lei sin searvvis geat vuodduddedje váikkuhanfámolaš Sámi dáiddajoavkku, dáiddárkollektiivva, mii ángirušai nannet sámi dáiddáriid barggu árvodási. Synnøve Persen lea almmuhan mánga diktačoakkáldaga, ja lea loaidastan ovdan viidát divttaidis lohkamiin ja musihkalaš ovttasbargguin. Su varraseamos oktočájáhus lei Adde Zetterquist Kunstgallerias 2016, ja su vuosttas čájáhus lei 1983 Romssa Dáiddasearvvis (Tromsø Kunstforening). Son lea maiddái leamaš sámiid vuogiatvuodaid nana politihkalaš bealušteaddji. Son lei njunušolbmuid searvvis Álttá áššis ja lei mielde 1979 nealgudanstreakkas Norgga Stuorradikki olggobealde Oslos. Persen lea leamaš sámi dáiddáriid guovddáš ovttašahči, ja lei mielde sihke álggaheamen Sámi Dáiddáriid Searvvi ja vuoddudeamen Sámi Dáiddaguovddáža Kárášjohkii. Su barggut čájuhuvvojedje Athenas ja Kasselis Documenta 14 oassin.

Arvid Sveen

Arvid Sveen. *Detsika-leira / Detsika camp / Detsika-leiren*
Ávdnasat: Originála preantta fotografiiijat
Olit: 13 x 18 cm
Jahki: 1979
Luoiki: Dáiddár
Gova vuogiatvuodát: © Arvid Sveen/BONO, Oslo 2018

Čávžu-ráidu / Čávžu series / Sautso-serien
Ávdnasat: Originála preantta fotografiiijat
Olit: 13 x 18 cm
Jahki: 1979
Luoiki: Dáiddár
Gova vuogiatvuodát: © Arvid Sveen/BONO, Oslo 2018

Muoraid gilvimin, Savu / Planting of Trees, Stilla / Planting av træ, Stilla
Ávdnasat: Originála preantta fotografiiijat
Olit: 13 x 18 cm
Jahki: 1979
Luoiki: Dáiddár
Gova vuogiatvuodát: © Arvid Sveen/BONO, Oslo 2018

Arvid Sveen. *Savvonvázima ráidu / The Stilla March series / Stilla-marsserien*
Ávdnasat: Ivdnečuovgagovat
Olit: 42 x 35 mm
Jahki: 1980
Luoiki: Dáiddár
Gova vuogiatvuodát: © Arvid Sveen/BONO, Oslo 2018

Manhá go lei oahppan arkiteaktan, de fárrii Arvid Sveen vuos Čáhcesullui 1970-logu álggus, gos bargagođii guovllu plánen- ja huksendoaimmahagas. Barggadetitiinis guovlluiguin, mat ledje deatalaččat sámi badjeolbmuid ja áššiiguin, mat guske čáhce- ja eanavalljodagaid mearrideapmái, son johtilit áiccai eatnat čiekŋalis riidduid, mat ledje guovllus. Nuba son heittiige virggistis 1978 ja searvvai Álbmotakšuvdnii Áltta-Guovdageainnu eanu dulvadeami vuostá govvejeaddjin ja doarjaleaddjin. Stuorra aviissat sáddejedje mánga ođasdoaimmaheaddji mitalit vuostálastimis dan áiggi,

muhto giddejedje fuopmášumi duššefal vuostálastiid ja poliissaid veahkaválddalaš deaivideimiide. Sveen, almmage, šattai sámiide dárui lihtolažžan vuostálastinbáikkis, ja golladii áiggi guovtti leirras mat jodihedje akšuvnna, ja duodaštii govaiguin vielljavuoda sin gaskkas. Son govvii maid hukkehuslaš organiserema Detsika ja Savvona leirrain, mat doibme kultuvrralaš ja politihkalaš čoahtkananguovddážin.

Govvaráidui Muoraid gilvin (Savvonis) [Planting of Trees (Stilla)], čájeha vári badjel vázzima Detsika-leirras Savvonii – gos ráhkadusbargu álggahuvvui – suoidnemánus 1979. Álbmotakšuvnna lahtut gilvigohte muoraid geaidnogeahčái, mii ain lei bargojuvvomin, ja dat ipmirduvvui poehtalaš dahkun, mainna čájehedje sierramiela guovllu ráhkadusplánaide (main geaidnobargu lei oassi).

Čávžu (Cavco/Sautso) čujuha Álttá čávžui, man Álttáeanu čáhci lea borran. Lea Davvi-Eurohpá stuorámus čávžu. Álttá čáhcefápmorusttet, mii gárvvistuvvui 1987, lea bajimuččas čávžžus, gos lea 145 mehterii dulvaduvvon Virdnejávri.

Arvid Sveen. *[Luovvaneapmi] / [Emancipation] / Frigjering*
Ávdnasat: Offsetpreanta
Olit: 64 x 46 cm
Jahki: 1981
Luoiki: Arvid Sveen
Gova vuoigatvuodat: © Arvid Sveen/BONO, Oslo 2018

Arvid Sveen. *[Sámi boahhteáigi] / [Sámi future] / Samisk framtid*

Ávdnasat: Goašša báhpáris
Olit: 63.4 x 44 cm
Jahki: 1980
Luoiki: Arvid Sveen
Gova vuoigatvuodat: © Arvid Sveen/BONO, Oslo 2018

Arvid Sveen. *[Jos guoli váldet, de váldet min buohkaid] / [If they take the fish, they take us all] / Tar dæm fisken, tar dæm oss alle*

Ávdnasat: Linoleum print on paper
Olit: 64 x 46 cm
Jahki: 1979
Luoiki: Arvid Sveen
Gova vuoigatvuodat: © Arvid Sveen/BONO, Oslo 2018

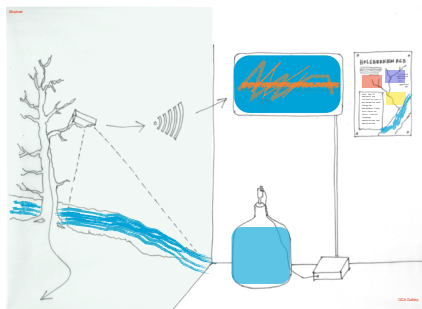
Arvid Sveen barggai viššalit dinggojumiid vuodul, ja ánggirdii dihtomielašvuoda bajidit Álttáeanu dulvadeami čuvvosiin, earenoamážit plakáhtaid ráhkadeimiin. Su plakáhtain bohtet birasvuorjašumiid čielgasit ovdan ovttas eamiálbmogiid fuolastuvvamiiguin. Arvvohis ja roahkkadis namahusaiguin, nu mo *Jos guoli váldet, de váldet min buohkaid (Tar dæm fisken, tar dæm oss alle)*, ja *Luovvaneapmi (Frigjering)* son geažida ahte lea boahhteáigásaš vejolašvuotta dahkat sámiid friijan ja iešmearrideaddjin. Sveen, gii ieš ii leat sápmelaš, gudnejahtii ovdasvástádusas plakáhtaid dahkamiin, mat sáhtte doaibmat fámoláš gulahallangaskaoapmin ovttaštit sámi álbmoga iešmearridanáistaleapmái. Danne son bivddiige neavvagiid dovddus sámi dáiddáriin – ja čájehiige sárgumiiddis ovdamearkka dihte Iver Jáksii/Ivvár Ivvárii – vái oažžu neavvagiid ovdal go plakáhtta viimmat deaddiluvvui.

Ivnnit ledje dan áiggi identiteahta odda mearkkat, danin leat dáža leavgga ivnnit sehkkejuvvon šaddi sámi leavggain (*Luovvaneapmi / Emancipation*), ja sámi vuoigatvuodaid dáistalus biddjojuvvo globála perspektivii mii čujuha odda ovtastussii WCIP – Álgoálbmogiid máilmmirádiin (*Sámi boahhteáigi / Sámi Future*).

Arvid Sveen (r. 1944 Ringsakeris) lea dáiddár, govvejeaddji ja gráfalaš hábmejeaddji. Son lea leamaš politihkalaččat árrjalaš iežas bargoeallima álggu rájes. Son sárggui Finnmarkku nuoraidsearvvi (Finnmark Ungdomslag) bánnára 1984, ja ráhkadii maiddáid dovdomearkka ja plakáhta Norgga nuoraidsearvvi (Noregs ungdomslag) 75-jagi ávvudeapmái 1971. 49 su sárgumiin leat dohkkehuvvon Norgga gielddaid ja fylkkaid gieldda- ja fylkkagalban. Sveen lea oahppan arkiteakta, ja čadahii loahppagráda Norgga teknihkalaš allaskuvllas (NTH) 1970. Dáiddalaš barggus lassin son lea ráhkadan prográmmaid televišuvdnii ja almmuhan mánga girjji.

ÁLTТА-GUOVÐAGEAINNU EАНU DULVADEAMI VUOSTÁLASTI ÁLBMOTAKŠUVNNA ARKIIVVAT

1993 addojuvvojedje Álbmotakšuvnna váldodoaimmahaga arkkiivvat Álttá Museai, mii dainna válddii badjelasas ovddasvástádusa hálddahit daid sisdoalu. Arkiiva lea mávssolaš diehtogáldu, ja sisdoallá dokumeanttaid organisašuvnna birra, doarjjajulggaštusaid, raporttaid, kárttaid, rehketoaluid, govaid, deaddiluvvon materiála, aviisačuhpposiid ja olu eará. Oassi materiálas lea boahtán álbmotakšuvnna Oslo vuolitkomiteas, ja lea maiddáid mielde arkiiivvas, mii lea katalogiserejuvvon ja vurkejuvvon systemáhtalaččat ovcci mehter guhkes hilduide.

Geir Tore Holm ja Søsja Jørgensen *Holsbekken (RGB)*
 Ávdnasat:
 Multimediainstallašuvdna
 Olit: Olit molsašuvvet
 Jahki: 2018
 Luoiki: Dáiddárat
 Oca dinggojupmi, 2018

Lassin iežaska bargui mii vuodduuvvá videoi, fotografijai, govabáccii, jítnei ja performánsii, giddeba Geir Tore Holm ja Søsja Jørgensen fuopmášumi odđáigásaš dáidaga gaskkusteapmái, čállimii ja oahpaheapmái. 1993 álggaheigga Balkonga, mas atniba iežaska ásodaga čájáhuslatnjan ja hutkaba molssaevttolaš vugiid dahkat ja ovdanbuktit dáidaga. Ovtas eará, thaieatnama dáiddáriiguin soai álggaheigga Sørfinnset skuvlla Gildeskálii Nordlándii 2003. Dát joatkevaš projeakta gažada luonddu ávkástallama, ja gidde fuopmášumi dieđu ja máhtu lonohallamii ja arkitektuvrii viiddis estehtalaš áddejumis ekologalaš duođalašvuodain main servodagat, olbmot ja luondu leat váikkuvuvvon. Moadde jagi dás ovdal fárriiiga Holm ja Jørgensen Skiptvedtii Østfoldii, Oslo nuortamáttabeallái, báikái man birastahttet bealddut ja vuovddit.

Holsbekken (RGB) sisdoallá guokte oasi: Skulptuvrralaš installašuvnna ja performatiiva vázzima. Installašuvdnabihtta OCA:s sisdoallá čázi mii lea váldojuvvon eponymalaš jogažis, mii golgá sudno dálu buohta, ja mii lea sehkejuvvon jeasttain. Vákšunvideo Holsbekkenis lea čadat oaidnimis OCA:s Oslos. Signálat jogaža čázi lihkaagain gaskkalduhttet video duohtaáiggis. Holsbekken-jogaš golgá Glommai, Norgga guhkimas ja

stuorámuš etnui, mii lea 621 kilomehtera guhki ja mii čohkke čázi badjel 13 proseanttas Norgga areálas, riikka nuortamáttu guovllus.

Holm ja Jørgensen doallaba nuppi ja dievasmahtti oasi barggusteaska čájáhusbáikkis, mas bovdeba vázzit Holsbekkena jogašgátti ja háleštit mángga áššis main fáktá, mitalusat, giella, vuordámušat ja imaštallamat leat guovddážiis. Dát dáhpáhuuvvá miessemánu 12. b.

Vaikko Norgga jogaid ja jávrriid birasdilli lea ádat go Eurohpá eará riikkain, de leat olu erohusat guovllus guvlui, ja birasdilit leat fuonimusat doppe gos veahkadat lea nággáseamos. Valljis čáhci adnojuvvo ruovttuid, eanadoalu ja industriija dárbbuide, masá buot osiin riikkas ja miehtá áiggi. Norggas leat logi máilmmi 35 alimus goržžis, vaikko muhtimat dain leat regulerejuvvon čáhcefápmorusttegiid atnui. Badjel 70 proseantta Norgga stuorámuš eanuin ja jogain leat dulvaduvvon ja buvttadit elfámu.

Søssa Jørgensen (r. 1968) lea dáiddár, gii dál lea gearrgaheamen eanadatarkitektuvrra mastera Norgga biodiehtagu universiteahtas Åsas. Su bargá oktagaslaččat ovdanloaiddastemiin (performánsain), jidnemiin ja installašuvnnaiguin, ja dan lassin bargá ovttas guhkesáiggi guimmiinis Geir Tore Holmain mánggain projeavttain, maiguin soai leaba čájehan, digaštallan ja oahpahan dálááiggi dáidaga.

Geir Tore Holm (r. 1966) lea dáiddár. Son lei Norgga Dáiddaallaskuvlla dutki Oslos, gos barggai projeavttain 'Poesiija estetihka nuppástuhttima dihtii' ['Poetics for Changing Aesthetics'] Dáidda- ja giehtaduodjeinstituhtas. 2006-2007 son jodihii projeavtta álggahan dihtii Oddaáigásaš dáidaga ja hutkkálaš čállima akademijja Romsii. 2010 rájes son lea ássan ja bargan dálus Ringstadas, Skiptvedtas, Østfoldas, ovttas guhkesáiggi guimmiinis Søssa Jørgenseniin. Holm bargá videoin, fotografiijain, skulptuvrrain, performánsaiguin ja installašuvnnaiguin, ja lea maiddái kurateren mángga čájáhusa.

Dáiddadálлу | Dáiddárkollektiiva – Guovdageaidnu/ Mai-Lis Eira ja Elle Márjá Eira

Mai-Lis Eira ja Elle Márjá Eira.
Ale dájo muinna / Don't Fuck With Me / Ikke kødd med meg /
 Ávdnasat: Digitála filbma
 Jahki: 2018
 Oca dingojuumi, 2018

Ale dájo muinna [Don't Fuck With Me] lea Elle Márjá ja Mai-Lis Eira oktasašbargu. Sihke Elle Márjá, musihkár/filbmabagadalli, ja Mai-Lis, filbmabagadalli, leaba riegiádan Mázes, gos bajásšattaiga Áltá akšuvnna muitalusaiguin, gilázis mii lei akšuvnnaid váibmosis. Sudno bearrašat ledje ánggirit mielde digaštallamiin. Elle Márjá ráhkada oddasis jietnaeanadaga ja video nealgudanstreaikka miellačájáhusaid birra Oslos, man njunnošis ledje čieža nuorra sápmelačča Norgga Stuorradikki ovddabealde. Mai-Lis gávnada Máze olbmui, geat duodalaččat vásihedje Áltá akšuvnnaid, ja gidde fuopmášumi 15 sámi nissonii, geat válde háldoseaset stáhtaministara Gro Harlem Brundtland kantuvrra vuosttaldan dihtii Áltá-Guovdageainnu eanu dulvadeami guovvamánu 6. b. 1981. Ovttas dan áiggi eará vuosttaldanakšuvnnaiguin leavttuidihtii stáhtaministara kantuvrra okkupašuvdna Sámedikki ásaheami 1989.

Mai-Lis Eira (r. 1991) lea sámii filmabagadalli gii atná ealligovaid ja mitalusaid dálááiggi dáhpusaid guorahallamii sámii geahčanguovllus. Son lea mielde *Pile o' Sápmi* projeavttas (man vuodđudii dáiddár Máret Anne Sara, gii lea Dáiddadálu lahthu), ja su giedas almmustuvvá fargga filbma, mii duodašta lágalaš ja dáiddalaš dáhpusaid boazosámi Jovsset Ánte Sara diggeáššis Norgga stáhta vuostá. Son lea *Jahki ii leat jagi viellja* ja *Turisttat* oanehisfilmmaid bagadalli, ja lea NRK ovddas buvttadan mánáid ja nuoraid TV-dokumentára, mii lea ožžon bálkkašumi buoremus nuoraidprográmmán Davvirollas Ruoššas.

Elle Márjá Eira (r. 1983) lea dáiddár ja musihkar, gii lea dovddus iežas elektrovnalaš musihka dihtii, mas lea juoigan ja sámegiel lávlun. Son bajásšattai boazosámi bearrašis Guovdageainnus Sámis, ja atná musihka lávdin mitalit dán eallinvuogi birra. Son lea loaidastan musihkkajoavkkuinis riikkaidgaskasaččat, Brasilas, Guatemalas ja Duiskkas earret eará, ja su vuosttas skearru lea boadi boadi. Elle Márjá Eira lea maid bagadallan *Iditsilba* oanehisfilmma, mii almmuhuvvui 2015.

Dáiddadállu | Guovdageainnu dáiddárkollektiiva / Susanne Hætta

Susanne Hætta, *Oaidnit Máze / Seeing Máze / Å se Masi*
 Ávdnasat: Digítála fotografiiija mii lea sirdojuvvon čuovgagovaid
 Olit: 42 x 35 mm
 Jahki: 2017/2018
 Luoiki: Dáiddár
 Gova vuoigatvuodát: © Susanne Hætta/BONO, Oslo 2018

“Dalle ledjen vihtan. Seadus muittut olbmui, geat leat lálkkihguin goallostuvvon oktii muhttagis, čudiid mielde poliissain, alddán gii lean čohkkámin suovvalávuš áhčiiinan, sámiiin geaid duot poliissat oidnojit televišuvdnaodásiin geassimin eret. Muhto maiddáid dáidagis. Dáiddár sárggui mus gova. Mu eadni válddi mu mielde dáiddačájáhusaide. Nuorra čalmmiiguin dutken juohke áidna sázastaga govain mat ledje min ruovttus. Válden áhči govvenapparáhtaid ja govvegohten.

Ja mun, beare nuorra ipmirdit, háliidin oaidnit, háliidin ipmirdit ja duodaštit mii lei dáhpuhuvvamin midjiide, sámii álbmogii. Mánja jagi manjá dat čielggai munnje.

Mázejoavku lei sámii lihkadusa guovddážiš manes 1970-logu. 2017 mannen govvenapparáhtain, mii mu geahčastaga guhkkudii, dálui gos joavku barggai dalle. Lei duivvas ja orui ávdin. Muhto doppe ledje gáijat. Gáijat juostá man lei váttis meroštallat, áiggehis árji báhkodit guhkkeli go celkojuvvon sátni, guhkkeli go politiikalaš gáibádusat, guhkkeli go dárba árvvusadnojuvvot. Nugo min máttut, geat bivde dáid legiin, ožžo guoli eanus, rahče, elle ja ehce, de vállji Mázejoavku dáppe bargat. Ledjen mánggaid jagiid beaidadan dán dálui, dovdan ahte lean leamaš dáppe váhnemiiddán fárus goas nu mánnán. Go ožžon liibba, de čáknalin áigemašiinna sisa. Ledjen fas historjja vihtan.”

Susanne Hætta (r. 1975) lea sámi govvejeaddji, dáiddár ja čáli, gii ássá Čáhcesullos. Son lea Dáiddadálu dáiddárkollektiivva lahttu. Su barggut leat čájehuvvon mánngga čájáhusas iešguđege guovllus Sámis ja Oslos, ja son lea čállán mánnga girji, nu mo *Utsi – Veien ut av det kriminelle livet [Utsi – geaidnu rihkolaš eallimis eret]* (2015) ja sámegiel mánáidgirji *Okta beaivi* Ánniin jagis 2000. Almmustuvvi girjiid gaskkas lea girji sámi dáiddára, diktačáli ja aktivistta Synnøve Persen birra, gii lei Mázejoavkku: Sámi dáiddajoavkku lahttu.

Dáiddadálu | Guovdageainnu dáiddárkollektiiva / Máret Ánne Sara

Máret Ánne Sara. *Pile o'Sápmi fápmočehporaš / Pile o'Sápmi Power Necklace*

Olit: Sullii 200 oasi, 5 x 2.5 x 2 cm guhtenai. Oktiibuot: 115 x 30 x 20 cm.

Jahki: 2017

Luoiki: Dáiddár

Máret Ánne Sara muitala *Pile o'Sápmi* álgán “viiddiduvvon dáiddalaš lihkadussan, mii mieđuštii mu unnavieljaža diggeášši.” Dat almmustuvai vuosttas gearddi Finnmarkku diggegotti olggobeallái Detnui Sápmái (Finnmarkkus, Davvi-Norggas) 2016. Dohko son barddii vuostaldussan bázzin lána aiddo njuovjuvvon bohccuid oivviid, ja kruvnnidii daid Norgga leavggain. *Pile o'Sápmi* lea čuvvon su boazosámi vielja Jovsset Ánte Sara diggeášši ja lea baktán ollu fuomášumi muđui viidát oaidnemeahtun áššái – Finnmarkku bággonjuovvamiidda, man olis Jovsset Ánte Sara livččii galgan njuovvat beali ealustis. Riektedáistalusas Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta vuostá Jovsset Ánte Sara čuoččuha ahte su ealu stuorra bággonjuovvan lága vuodul reastaluhtá su ja bágge su eret árbevirolaš eallinvuogis, su kultuvrras ja loahpalaččat su árberivttiin.

Pile o'Sápmi lea njuolga oaivaduvvon historjijlaš fotografiijas, mii lea válđojuvvon Reginas, Méti eatnamis, Turtle Islandas (Kanadas). Sara gávnnai gova internehtas namahusain *Pile of Bones*. Govva duodaštii eurohpalaš odđaássiid ekosidála (luonddu goddi) strategiijaid miehtá Amerihká kontineantta 1700-logu gaskamuttus.

Dat masá jábmohii logiid miljovnnaid buffaloid mat dassázi ledje johtán luoduid Stuurra Preariijain manjmuš jieknaáiggi rájes, ja čuovui kolonistaid álbmotgoddinálgaga, mii lei sogahuhttit álgoálbmogiid, geaid eallinbirgejupmi lei sorjaveš buffaloealuin.

Fápmočehporas čujuha njuolga koloniserema irradeaktivuhtii. Davvi-Amerihkás ferdnejuvvojedje buffalodávttit duktan, dahje suvdojuvvojedje ábi rastá ávnnasin, mas buvttadedje fiinna porsliidnalihtiid, mat vuvdojuvvojedje eurohpálaš bearrášiidda. Govvidan dihtii dán proseassa Sara ráhkadahtii porsliidnačehporasa bohccooaiveskálžžuin, mat leat ráhkaduvvon ferdnejuvvon bohccodávttiin. Čehporasa ebmuvuohta dáidá leat ráđdehusa jodiheddjiid miela mielde, vaikkoba vuosttaldusa gonagaslaš čikŋan dahje oddaássi kolonistaid válddi čeavlás čuočuhussan.

Máret Ánne Sara (r. 1983 Hámárfeasttas, Sámis, Davvi-Norggas) lea dáiddár gean barggut giedahallet politihkalaš ja sosiála áššiid, mat váikkuhit sámiide ja boazosámiide. Sara lea luovvan plakáhtaid, CD/LP olggožiid, lávdegovaid ja tekstiiladeddosiid mángga sámi dáiddárii, hábmejeaddjái ja ásaheaddjái, ja lea doallan govvadáiddačájáhusaid 2003 rájes. Son lea maiddái doaimmaheaddji, journalista ja lea almmustahttán románaid. Su vuosttas girji *Ilmmiid gaskkas* (2013) árvaluvvui Davviriikkaid Rádi mánáid ja nuoraid girjjálašvuodabálkkašupmái 2014. Son lei mielde vuodđudeamen Dáiddadálu – Guovdageainnu dáiddárkollektiivva ja lea dan lahttu. Sara joatkevaš projeakta *Pile o' Sápmi* čájehuvvui, eará bargguid searvvis, oassin Documenta 14 -čájáhusas Neue Galerie Kasselis 2017. Son orru ja bargá Guovdageainnus.

Tanya Busse ja Joar Nango

Tanya Busse ja Joar Nango. *Johti girjeráđu (Charta 79 – et manifest nr. 3/79 / The Nomadic Library (Charta 79 – et manifest nr. 3/79) Ávdnasat: Installašuvdna mas lea risográfapreanta báhpáris Jahki: 2018–*

Johti girjeráđu lea luovos arkiiva, mas leat deaddiluvvon ávdnasat, mat leat čohkkejuvvon mánggaid jagiid áiggi, ja lea joatkevaš projeakta mii álgá *Charta 79 – et manifest nr. 3/79* (Charta 79 – julggaštus nr. 3/79) odda gáhppálagain. Dat álggaha Tanya Busse ja Joar Nango fokusa vuostekultuvrralaš almmuhanálgagiidda Barentsguovllus: Davvi-Eurohpás, Sámis ja Ruoššas. Projeakta giedahallá kultuvrra buvttadeami ja sosiála lihkadusaid gaskavuoda Davvi-Eurohpá sirkumpolára Arktisas, sihke dálááigásaččat ja historjjálaččat. Lea maiddái vuohki animeret mitalusaid vuoldimis ja vuostemielas, mat leat dáhpuhuvvan eanádatinstitušuvnnaid ja -kultuvrra olggobealde. Dáiddár guoktá ulbmil lea geahččat mo deaddiluvvon ávdnasiiguin leat politihkalaččat oalguhan stuorát sosiála nuppastusaide, ja guorahallat fámu mii dain ain lea dahkat servvožiid.

Tanya Busse (r. 1982 Moncton, NB:s, Canadas, orru ja bargá Romssas, Norggas) lea čadahan MA kapitalismmas, suvdinnávccalašvuodas ja dáidagis Ođđaáigásaš dáidaga akademijas Romssas, ja BFA Nova Scotia dáidda- ja hábmenallaskuvllas [Nova Scotia College of Art and Design] Halifaxas. Busse bargá ovddimustá preanttain ja installašuvnnain, ja su barggut dihtoštit gažaldagaidda oinnolašvuoda gaskavuodas čiekŋalisáigái, oaidnemeahttun arkitektuvrii ja viidát váldevuogádagaide. Su barggut leat čájehuvvon earret eará Gallery 44:s: Center for Contemporary Photographys, Torontos, Kanadas (2013), Turku Biennialas Turkus, Suomas (2013) ja UKS:s Oslos, Norggas (2012). Busse lea Smalls Gallery (Romsa) ja Mondo Books mieldejodiheaddji.

Joar Nango (r. 1979 Álttás, Sámis, ássá ja bargá Romssas) lea sámi arkiteakta geas lea oahppu NTNU:s Norggas, ja gii bargá dáiddárin. Son bargá iešgudege báikái gullevaš installašuvnnaiguin ja iežas dahkan publikašuvnnaiguin, mat dihtoštit rájiid arkitektuvrra, hábmemma ja govvadáidaga gaskkas. Temáhtalaččat sáhtá dadjat, ahte su bargu guoská álgoálbmogiid identitehtii, dávjá nu ahte guorahallá ođđaáigásaš arkitektuvrra vásttostusaidda ja vuostálasvuodaid. Son lea gieskat bargan Ođđaáigásaš sámi ávvosa (Modern Sámi Space) temáin, earret eará, iežas almmuhan zine (smávva preantalogot iežas almmuhan bargu mas leat teavsttat ja govat) ráidduin, man namahus lea *Sámi Huksendáidda: the Fanzine, Sámi Shelters* [Sámi skaját] hábmen projeavttain ja seahkalasbáddi/ bivttasprojeavttain Eana & Giella [Land & Language]. Son lea maid leamaš mielde vuoddudeamen ja lea lahttu arkiteaktakollektiivvas FFB, mii bargá ođđaáigásaš installašuvnnaiguin gávpotlaš oktavuodain. Son ássá ja bargá dál Romssas, Norggas. Son lea doallan mánga čájáhusa Kanadas 161 Gallon Gallerys (2007) ja Gallery Deluxe Gallerys Halifaxas (2008), Gallery SAW:s Ottawas (2013) ja Western Frontas Vancouveris (2014). Son lea dál ovddideamen ovttasbargofirbmosa sámi arkiteavttaide miehtá Sámi.

Elin Már Øyen Vister

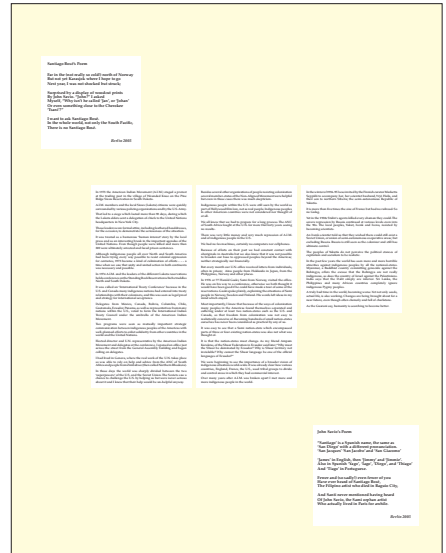
Elin Már Øyen Vister – Juoigamin njuvččaignin, hupmamin gedggiiguin – Goase Dušše fas gullamin / Singing along to whooper swans – talking with the rocks – Goase Dušše revisited / Synge med sangsvaner, snakke med steiner – et gjenhør med Goase Dušše
Ávdnasat: Multimedia jidnen
Jahki: 2018
OCA dingojupmi, 2018

Juoigamin njuvččaignin, hupmamin gedggiiguin – Goase dušše fas gullamin lea ođđa dáidda, maid norgalaš Dáiddár ja komponista Elin Már Øyen Vister lea ráhkadan. Son lea čiekŋalit guldalan dovddus dáiddára, šuoŋnadahkki, juoigi ja lávlu Nils-Aslak Valkeapää – Áillohačča – luovvan Loddesinfonijja Goase Dušše, ja lea guorahallan dan ráhkadanproseassa. Beakkán sámi dáiddár ja musihkar Áillohaš / Nils Aslak Valkeapää guldalii eallinagis luonddu birrajohtima ja lei dan oassin. Oahppalattetiin Japána, gos son finai mángii, son osttii allaresolušuvnnat jidnenbieregasiid, nugo mikrofovnnaid ja DAT jidnenrusttega. Son bidjagodiid daid meahccái vái fáhte iežas eatnama, Sámi, jietnaeanadaga. *Loddesinfonijja* lei dingojuvvon bargu, ja dingojeaddjin lei Musihkkadrámajoavku/ Ruota Rádio (Sveriges Radio). Bihtá gullui vuosttas gearddi Ruota Rádios golggotmánu 22 b. 1992. Diimmu guhkkosaš luonddu sinfonijja sidoallá luonddujidnemiid Sámis. Komposišuvnnas gullat Áillohačča juoigamin boazoealu dilihis jietnaeanadagas. Áillohaš miksii *Loddesinfonijja* iežas visožis Beattegis Suoma beali Sámis, ovttasbarggus ruottelaš jietnateknihkariin Mikal Brodinain. Barggu buvttadeigga Gunilla Gustafsson (manŋelis Bresky) ja Sven Åke Landström. *Loddesinfonijja* jietnakvaliteahtta lea áiggehis buorre. Øyen Vister dadjá ahte “Áillohačča hástá min guldalit eallima jienaid, ja vásuha ahte luondu lea jápmimin (Áilu – loddemánná). Dat bargu lei ja lea vel odnenai, min dálá áiggis mas vásihit máilmmiviidosaš ekologalaš kriissa, ovdalis iežas áiggi ja áigeguovdilet go goassege ovdal.”

Øyen Vistera dáidda ovdanbuktá midjiide ođđasit Áillohačča Goase dušše guldalanreaidun, mas lea iPod, beljosat ja gihpa. Dáiddár ávžžuha du guldalit Goase dušše go leat váccašeamen dahje čohkohallamin Akerseiva gáttis, báikkálaš johkagáttis, johka golgá dáiddačájáhusa meattá (viežžal guldalanreaiduid čájáhuslanjaid vuostáiváldimis). Miessemánu 5. b. dáiddár ofelastá áiccuid vázzima Lillomarka vuovddis, Oslo davá- nuorttabealde, man loahpas guldalit čiekŋalis vugiin *Goase dušše*. OCA neahttasiiddus gávnnat dárkilut dieduid dan birra.

Elin Már Øyen Vister (r. 1976) lea jietnadáiddár, komponista ja DJ. Sus lea audioduogáš, ja su mánggasuorggat barggu guovddášis lea guldaleapmi dáiddalaš geavadin ja vuohkin komponeret, dovdat ja muosáhit máilmmi. Øyen Vister bargá gieddejdnemiin, installašuvnnain, komposišuvnnain, performánsain, skulptuvrrain, live improvisašuvnnain, rádíoain, filbmajenain ja báikespesifihka jietnaintervensuvnnain. Okta su dálá projeavttain, Røst Jietnaeanadat [Soundscape Røst], guorahallá ja duodašta mo luonddu ja kultuvrra jietnaeanadat Røst sulluin johtilit rievdá globála biraskriissa geažil. Son lea maid mielde Røst AIR bargojoavkkus, mii doallá fágaidgaskasaš dáiddarásodaga ja oktasaš bargobájiid, main dihtoštít ovttagaid ekologijja, queer jurddašeami ja álgoálbmogiid perspektiivva gaskkas. Røst AIR lea vuodduduvvon 2012, ja lea bás sulložis Skomværas, Røstas, Nordlánddas, Sámis, Davvi-Norggas.

Jimmie Durham

Jimmie Durham. *Untitled / Namaheapme / Uten tittel*
Jahki: 2018
Olit: Olit molsašuvvet
Luoki: Michel Rein

Durhama oktavuolta Sápmái lea bistán guhká. 1974 IITC (International Indian Treaty Council / Internationála indiánaid soahpamušaid ráddi) ovttagišgođii álgoálbmogiid miehtá máilmmi (bargu mii joatkašuvvá otná dan beavvi, eará hámis) ja ovdanbuktigodii sin soahpamušáššiid riikkaidgaskasaš servodahkii. Rádi kantuvra lei New Yorkas, Ovttaštuvvan Našuvnnaid (ON) oaivebáikki buohta, nuppi bealde gáhta, ja uhca bargoveagaža jodihii Jimmie Durham. Dán doaimmas son čuovvovaš jagiid oahpásmuvai mánggain sápmelaččain, geat ledje ohcamin riikkaidgaskasaš doarjaga gáibádusaide, maid Áltta áksuvdna ovddidii Norgga ráddehussii.

Durhama čájáhusbargu giedahallá – mángga divtta bokte – álgoálbmogiid máilmmivijdosaččat oktiigullevaš áššiid, ja čuorvu máinnolmas sámi dáiddára John Savio ja filippiinnalaš dáiddára Santiago Bosé, gii lea álgoálbmotbealušteaddji.

Durham bálkáhuuvui 2004 dahkat bargu aiddo álggahuvvon Deanu Diggegoddái. Dát vuosttas guovttegielat diggeriekti lea juo gearregastán mángga

áššis sámiiid ja Norgga stáhta gakkas. Durham bodnjás installašuvdna, mas leat ivdnebohccit ja vudolaččat dahkkojuvvon dávvirat, lunddolaš ádat ja čállagat, mat fanuhtit vistti mielde iešgudege guvlui sierra suorgin, mat šaddet seinniit čada ja sutnetj vását dassáži go ollejit stuorra geađgái, ovdal go jávket eatnamii. Álgágo bargu vistti olggobealde vai siskkobealde, dahje nuppi gežiid, báhcá rabas gažaldahkan.

Mesetdulbosis seainnis lohka: “Leat čieža váldoguovllu: Badji, Nuorti, Máddi, Davvi, Oarji, Vuolli ja Du ležat Siste.”

Jimmie Durham (r. 1940) lea govvačuolli, esseačálii ja diktačálii. 1968 son álggii L'École des Beaux-Arts ohppui Genevii, gos barggai ovddemustá performánsain ja govvačullosiiguin. Golmmais eará dáiddáriin son álggahii Draga joavkku, mii dihtoštii vugiid ovttašastit dáidaga almmolaš eallimii. Dan áiggi son álggahii searvvi álgoálbmotustiiguin Máttá-Amerihkás man nammadedje *Incomindios*, mii geahččalii buohtalastit ja arvvosmahttit Amerihká kontineantta álgoálbmogiid dáistalusa doarjuma. Eallinagi aktivistan son máhcai 1973 USA:i ja searvvai Wounded Knee okkupašuvdnii Máttá-Dakotai, ja šattai American Indian Movement (AIM, Amerihká indiánaid lihkadusa) ollesáiggi organiserejeaddjin. Son šattai AIM guovddášrádi lahttun 1975. Seamma jagi son šattai International Indian Treaty Council (IITC, Riikkaidgaskasaš indiánaid soahpamušrádi) beaivválaš jodiheaddjin New York gávpogii, ja nammaduvvui Amerihká indiánaid ovddasteaddjin Ovttašuvvan Našuvnnaide, dat lei vuosttas veahádatjoavku mii oaččui bissovaš ovddastusa máilmmiorganisašuvdnii. 1975 rájes 1980 rádjai son lei mieldoaimmeheaddji *Treaty Council News* (Soahpamušrádi ođđasiin) IITC mánnosaš aviissas, ja doaimmahii *Chronicles of American Indian Protest* (Amerihká Indiánaid vuostálastima mitalusat) nuppi preantalogu 1976, man almmuhii Council on Interracial Books for Children (Mánáid náliidgaskasaš girjjiid ráddi). 1980 son heittii AIM:s ja máhcai fas dáiddabargui. Miehtá dán logijagi su barggut giedahalle gažaldagaid identitehtas, ovddastusvugiin ja kolonisttalaš veahkaválddis ja álbmotgoddimis, earenoamážit Amerihká kontineantta álgoálbmogiid vásáhusaid

oktavuodas. Son lei Foundation for the Community of Artists in New York City (New York gávpoga dáiddáriid servvoža vuoddudusa) beaivválaš jodiheaddji 1981 rájes 1983 rádjai, ja 1982 rájes 1985 rádjai son doaimmahii sin mánnosaš *Art and Artists Newspaper* (Dáidaga ja dáiddariid aviissa) (ovddeš *Artworkers News* [Dáiddabargiud ođđasat]).

Durham lea almmuhan eatnat teavsttaid áigečállaggiin nugo Artforum, Art Journal ja Third Text. Su diktagirji *Columbus Day*, almmuhuvvui 1983 West End Press bokte Minneapolisas. Su esseačoaččáldat, *A Certain Lack of Coherence* (Oktilisvuoda dihto váili), almmuhuvvui 1993 Kala Press bokte. 2013 *Jimmie Durham: Waiting to Be Interrupted, Selected Writings 1993–2012* (Vuordimin gaskkalduvvat, buorahis čállosat) almmuhuvvui Mousse Publishing ja Museum van Hedendaagse Kunst, Antwerp, bokte, ja su diktagirji *Poems That Do Not Go Together* (Divttat mat eai boade ovttaide) almmuhuvvui Edition Hansjörg Maye bokte.

Maria Thereza Alves. *[Rio Doce: li šat njálgga]* / *Rio Doce: Sweet No More* / *Rio Doce: Ikke söt lenger*

Ávdnasat: Njuohtan tekstiilla ala Jahki: 2017

Olit: 337 x 165 cm

Luoikan: Michel Rein

Gova vuoigatvuodát: Kai-Morten Vollmer

Rio Doce: Sweet No More [*Rido Doce: li šat njálgga*] barggus giedahallá Maria Theresa Alves Samarco ruvkekompaniija eaiggáduššan ruvkebázahasaid dahkujávrrí, mii báttastii 2015 Minea Gerais oassestáhtas Brasilas ja nuoskkidii mirkoluitosiiguin Rio Doce (Njálggaeanu), ja dainna lágiin billidii Krenak servodaga eallinvuogi agibeavái.

Alves barggut govastahttet hástalusaid, mat váikkuhit álgoálbmogiid servodagaid máilmmi birra.

Politiikkalaš lonohallamat álgoálbmogiid gaskkas birra máilmmi álge 1970-logus ja 1980-logus, goas álgoálbmogiid ođđamállet sosiála lihkadusat badjánedje maŋŋá go riikkavuloš politiikka ledje lagabui guokte čuođi jagi dahkan sin birze dillái. Dát lihkadusat gáibidedje eiseválddiid dovddastit álgoálbmogiid kultuvrralaš vuoigatvuodaid ja gudnejahttit álgoálbmogiid dieđu ja máhtu, ja ahte álgoálbmogat galget leat árjjalaččat mielde ovdáneamis ja eará almmolaš mearrideamis.

Dál, nugo 1970-logus, leat álgoálbmogiid oskku vuogádagat uhkádusa vuolde, seammás go sámít ja álgoálbmogat miehtá máilmmi dat ovdđimusat áitojuvvjit dálkkádaga ja birrasa rievdamiin, go ávkkástallo rumejeaddji ruvkedoaimmaiguin ja luondu industrialiserejuvvo.

Maria Thereza Alves (r. 1961) lea dáiddár. Alves lei Partido Verde mielvuođđudeaddji São Paulos, Brasilas, 1987, ja 1981 son lei Partido dos Trabalhadores (Brasila Bargiidbellodaga) USA ovddasteaddjin. 1979, go lei lahttu International Indian Treaty Councilis, mii doaimmai New Yorkas, son ovdanbuvttii ON olmmošvuoigatvuodaid konfereanssas Genevas virggálaččat olmmošvuoigatvuodaid rihkkumiid, maid álgoálbmogat gillájit Brasilas. 2012 bivddii José Manuel Barroso, Eurohpá Uniovnna presideanta, Alvesa mielde iežas earenoamáš doaibmagoddái hámuhit Odda mitalusa Eurohpá várás. Alves dáiddabarggut leat oidnon mánggga riikkaidgaskasaš čájáhusas ja biennálas, daid gaskkas 29. São Paulo Biennálas (2016, 2010), Moskva Biennálas (2015), Berlin Biennálas (2014), dOCUMENTA13 (2012), ja leat dál oaidnimis Sharjah Art Biennálas 13.

Čájáhusa manjimus vahku OCA lágida 'Ellos eanu' loahppadoaluid. Sáhkavuorut Álttá akšuvnna birra, ságastallamat sámii teáhtera birra, ja eará nannejeaddji kultuvrralaš jurddašeapmi 1970-logus ja dán áigge ovdanbuktojuvvo. Doaluin earret eará Pauliina Feodoroff ovdanbuktá barggudis ekologalaš odádeami, teáhtera ja filmma ovttahttimiin ja Áine Mangaoang logaldat stuimmideaddjiid lávlagiid birra. Nabil Ahmed jodiha maid bargobáji, mas son juogáda dieđuid dutkamušainis biraslágaidda, spatiála- ja mediageavadiin, ja lágaidda, mat guoskkahit Sámi dálá hástalusaid fitnodatovdánemiin eatnan alde.

Nabil Ahmed lea bangladeshalaš dáiddár, čálii ja dutki, gii orru ja bargá Londonis. Su suorgerastideaddji dutkan dihtošta makkár árvodilli luondus lea dán áigge lágaidda, riidduid ja ovdáneami ektui. Gieskat lea Ahmed oassálastán Taipei Biennálli (2012), Cuenca Biennálli (2014) ja Berlina HKW:i, gos son lea leamaš mielde guovttejagi 'Anthropocene Project' nammasaš barggus (2013–14).

Ahmed lea leamaš mielde vuoddudeamen Call and Response [Čuorvvas ja vástáduš] -jiennadáiddaorganisašuvnna, mii doaimma Londonis. Son lea ERC ruhtadan Forensic Architecture Project [Riektemedisiinnalaš arkitektuvrra projeavtta] lahttu Goldsmithsas, mii čohkke arkiteavttaid, dáiddáriid, filmadahkkiid, aktivisttaid ja teoretihkkariid dahkan dihtii dutkama, mii čuogga ja ovdanbuktá spatiála (ávuslaš) analiissaid lágalaš ja politihkalaš forain. Ahmed lea logaldalli The Cass School of Architecture London Metropolitanis, ja lea ovdal oahpahan Govvakultuvrra instituhtas (Departement of Visual Culture) Goldsmithsas, London universiteahtas. Son lea leamaš guosseárvvoštalli Architecture Association, University of Westminster Faculty of Architecture ja Royal College of Art, Londonis. Son lea stipendiáhtta Akademie Schloss Solitudes Stuttgartas.

Pauliina Feodoroff lea sámii filbma- ja teáhterbagadalli ja čálii, dovddas earret eará *CO2lonia/NATION* čájálmasas (Giron Sámi Teáhter, 2017) ja *Non Profit* -filmmas (2007), man ovddas oaččui SARV (Suopmelaš kritihkkariid searvvi) Kritihkalaš movttiidahttimiid báikkasašumi 2007. Su sohka lea vuolgán Guoládagas, ja son bajásšattai nuortalaš boazosámi bearrašis Suoma beali Sámis. Feodoroff lea dáistalan čáhce- ja eanavuogiatvuodaid ovddas, ja boazodili seailluheami ovddas Njellima mehciin Nuorta-Sámis. 2006–2008 son barggai Sámirádi presideantan, ja dan áigodagas oahppalattai mánnga boaittobeali sámii báikegotti Ruoššas, gos son válddii ovdan áššiid, main ruvkesearvvit vuollástit eatnamiid. Son oassálasttii maiddá mánnggajahkásaš eanaomastallama dutkamii, mii buvttihii árvvoštalliid rábmon *Nuorta Sámi Atlasa [Eastern Sámi Atlas]* (Tero Mustonen ja Kaisu Mustonen (doaim.), Snowchange Cooperative, 2011).

Áine Mangaoang ássá ja bargá Oslos ja lea iiralaš musihkkadutki, oahpaheaddji ja musihkar. Son guorahallá barggustis mo musihka muosáhit árgabeaieallimis, earenoamážit sii geat leat servodaga ravddain. Su dálá dutkanprojeavttas, *PRISONS OF NOTE* (Nuohtaid fánngat), son geavaha seahkalas metodaid, nugo jietna- ja ealligovvadahkama, kárten dihtii musihka rolla dálááigásaš giddagasbáikkiin. Su čállosat leat almmustuvvan áigečállaggiin *Postcolonial Text*, ja *Torture*, ja Bloomsbury almmustahtta fargga su vuosttas monografiija, *Dangerous Mediations: Pop Music and Power*. Mangaoang lea leamaš mielde vuoddudeamen fáigaidgaskasaš dutkanjoavkku *Nordic Sounds*, ja sus lea dál postdoktorstipeanda Oslo universiteahtas. Dan ovdal Mangaoang lea leamaš akademalaš virggiin Islándda dáiddaallaskuvllas Reykjavíkas, Filippiinnalaš kultuvrainstituhtas, Ateneo de Manila universiteahtas, ja Populáramusihka instituhtas, Liverpoola universiteahtas.

Neavvuid cealkámuš

Dr. Gunvor Guttorm ja prof. Harald Gaski

Álttá dáistalus rabai čalmmiid olu áddejupmái álgoálbmogiid áššiid hárrái. Vuosttamustá dat čájeheii deatalaš dialogalaš oktavuoda dáidaga ja politihka gaskkas, mii lea čielgan vel eambbo manjimuš logijagiid, seammás go eambbo holisttalaš oaidnu min leahkima hárrái dán planehtas lea dovddastuvvon. Nuppádassii duodaštii Álttá ášši man deatalaččat buorit lihtolaččat leat sámiid ja álgoálbmogiid vuoigatvuodaid dáistalussii. Álgoálbmogat dárbbasit dahkat buoriid oktavuodaid doarjjajoavkkuiguin vai min jietna gullo. Dán lihttodoaimma nannoseamos vuoddun leat oktasaš oainnut, mat álgoálbmogiin leat miehtá máilmmi, ja main deattuhit oskku dasa ahte min árbevirolaš árvvut ja máilmmioainnut leat nannosat.

Sámit váldé árrjalaččat oasi álgoálbmogiid lihkađussii álggu rájes juo, ja ledje mielde rahčamušain álggahit máilmmiviidosas politihkalaš ja kultuvrralaš ovttasbargoorganisašuvnna álgoálbmogiidda, namalassii Álgoálbmogiid máilmmiráđi, WCIP. Organisašuvnna vuosttas čoaħkanemiin eai lean dušše politihkalaš ságaškuššamat, muhto dat doibme maiddái álbmotgeasuheadđji čoaħkkaneapmin, gos, duodaid, kultuvrralaš márkaniin mat dollojuvvojedje politihkalaš čoaħkkimiid mannjá, bodii ovdan dáistalusa givrodatt ja joatkevašvuotta. Go vel šovkes sámitge doħkkehuvvojedje árttalaš joavkun Port Albernis, Kanadas, WCIP vuodđudančoaħkkimis gasku 1970-logu, go máttit guovlluid álgoálbmogat gulle vuoibmáš luodi, maid sámi sáttatgotti lahtu, dáiddár Nils-Aslak Valkeapää, juoigga. Son lea maid ovddastuvvon dán čájáhusas. Valkeapää válljejuvvui WCIP kultuvrralaš koordináhtorin, man doaimmas son dagai álgaga álgálbmogiid festivála, “davviguovllu Woodstock” – Davvi Šuvva festivála lágideapmái 1979 Gárasávvonis, Sámi eatnama váibmosis, lahka báikki gos Norgga, Ruota ja Suoma stáhtarájat gávnnadit.

1970-lohku lei sakka politiserejuvvon ja fámolaš logijahki Sámis, ja buvttii áigái bures oahppan buolvva dutkiid, politihkkariid ja dáiddáriid, geat sárdno ja loaiddastedje ovdan iešluohttámušain ja čájeheđje nanu gullevašvuoda dovddu kultuvrii, mas lei nana goargatvuotta ja sitkatvuotta. Ja diehtu ja máhttu. Mii leimmet rámis iežamet epistemologiijaiguin, mii gudnejahtiimet iežamet myhtaid ja mii leimmet válbmasat juogadit iežamet viisodadaga máilmmi eará álgoálbmogiiguin.

Go mii hállat oddaáigásaš dáiddalaš lahkaneamis ja ovdanbuktimis, de lea *duodji* ja *juoigan* oassi das. Dán áigásaš duodji sáhttá leat duoji sámi árbevirolaš konteavstta joatkkan, dahje dan sáhttá gálgat das luovusin, ja dainna lágiin dahkat duoji gaskkusteadđjin iešgudege dáidda- ja duodjekonteavstta gaskii. Duodjedoaħpaga sáhttá geaħččat álgoálbmoga dáiddu ja dovddiidusa doħkkeheapmin. Dat lea maid oassi dáistalusas, mii álggii 1970-logus, seammás go dat čájeha gude láchkai álgoálbmoga perspektiiva sáhttá buktit juoidá dáidaga globála diskursii ja dan dulkomii.

Arktiteavttaid cealkámuš Káre Anti (A-Lab), Fredrik ja Solveig Torsteinsen ja Vidar Øverby (Torsteinsen Design)

Čájáhus lea hábmeyuvvon ovttas rádiid kuratoriála joavvkuin.

Dárbbu estetihkka lea motiiva, mii máhccá čájáhusa hámi, ávnnasválllejumi ja resurssaid geavaheami čada. Čájehan dihtii sámi dáidaga mii leat suovvan iežamet oaivaduvvot sámi kultuvrra bokte, mii lea čoavdemeahttumit čatnasan lundui. Sámi servodaga viesut leat loavddit, dat galget doaibmat iežaset atnui ja dain leat ávdnasat vánit, dego duojsge, ja daid mihtilmasvuohtha lea valljis bienat ja ealaskas ivnnit. Čájáhusa stiila lea dán guovtti vuostálasvuoda seahkemáile.

Árbevirolaš sámi árktektuvrra mielde lea čájáhus hábmeyuvvon báikkálaš konteavstta vuodul. Lanja robi suorgedagusstoalpput, mat leat oidnosis, addet ráhkaduslaš vejolašvuoda ja leat adnojuvvon diktii čájáhusa ádaiid sorjât luvvosit lanjas, dego livčče rabas eanadagas. Tráhppá doaibmá fokálačuokkis in dahká dynámalaš duogáža stuorát installašuvnnaide. Eatnat láset laktet sis- ja olgomáilmmi oktii. Molsašuvvi čuoova šaddá ovtastuvvan oassin stiillas ja veahkeha giddet čájáhusa báikkái.

Čájáhus lea váldán gierddu iežas vuoddohápmiin, ja lea oaivaduvvon sámi kaleanddargearrus ja luonddu birrajohtimis. Čájáhusa elemeanttat gildájit guovdaráhttas, seamma láhkai go Álttá miellačájáhusat šadde sámi ođđaáigásaš dáidaga ovddideami guovddáži. Go geahččá čájáhusa guovddáži, de jávkkodit čájáhusbajildusat oidnosis. Ollisvuohtha šaddá eambbo go oasit oktiibuot, maiddá "Ellos eatnu" ángiruššama muitalusas.

Čájáhuselemeanttaid ávdnasat ja hápmi govvidit sámiid mearálaš ávnnasanu. Nugo lávvu lea gaskaboddasaš ráhkadus, de lea iešgudege čájáhuselemeanta ovddalgihtii ráhkaduvvon ja čohkkejuvvon báikkis. Loavdda lea oainnolaš ja doaibmil, ja skoaddasat sáhttet njeidojuvvot ja adnojuvvot ođdasis.

Skoaddasat leat gokčojuvvon ruossavaneain, ja daid mahtodat galgá ávdnasiid ávkkuhit eanemus lági mielde. Bajildusat leat gárvviskeahtta ja čájehit ivdnema ja huksehusa lunddolaš molsašuvvamiid. Láseskábiin ja hilduin leat lávddit maid bajildus lea sisti, mii lea árbevirolaš vuogi mielde ráhkaduvvon. Gáiddát leat ruoksadin málejuvvon, mii lea nivkalussan sámi govastagaidda ja duoji ivnniid eahccimii.

Báikki duogášseaidni galgá leat čájáhusa bustávallaš ja figuratiiva duogáš. Stuorra ja viiddis dávvirčoakkáldagat Álttá miellačájáhusaid áiggis leat heivehuvvon oktii "almmuhustávvalin", gaskaoapmin mii oktii lei deatalaš diehtogáldu, muhto mii dál lea šaddan masá áigahážan.

Sadji tráhpáid vuolde lea rievdaduvvon lávu dulkojupmin, ja dan sisa beassá go rahpá mánggaivnnat ulloloavdaga. Ulloloavdda ja duollji mii lea láhttis, ráhkadit liekkusis ja čiehkusaji bargguide, mat čájuhuvvot. Láddi ivnniid dovda sámi gávttiin ja sámi leavggas, mii dahkkojuvvui Álttá miellačájáhusaid áiggi.

“Ellos eatnu. lehčanas dáhtu ja odda máilmmálašvuođa duddjon” lea čájáhus, maid OCA lea buvttadan ja maid Katya García-Antón lea kurateren ovttas Antonio Cataldoin. Projeakta lea ožžon buriid rávvagiid sámi dutki guoktás, Gunvor Guttorm ja Harald Gaski (sámi ráđđeaddi lávdegoddi).

Mii leat hui giitevaččat buot dáiddáriidda, geat servet čájáhussii, nu maiddái ásaheide, mat leat luoikan dáidagiid čájáhussii: Áltta musea, Arbetsförmedlingen Enköping; DAT – Sámi girjelágádus ja skearrubuvttadeaddji; Gävleborg Region; KORO / Public Art Norway; Davvi-Norgga dáiddamusea, Romsa; RiddoDuottarMuseat; Sámiráđđi (Kárášjohka); Sámi Dáiddamágasiidna (SDM) – RiddoDuottarMuseat (RDM); Sámiid Vuorká-Dávvirat (SVD) – RiddoDuottarMuseat (RDM).

OCA háliida giitit erenoamážit Taru Elfving, Gry Fors, Maaike Halbertsma, Odd Mathis Hætta, Joar Nango, Anne May Olli, Rosella Ragazzi, Irene Snarby, Ánde Somby, Marry A. Somby, Niillas Somby, Silja Somby ja Kristina Utsi, Elin Már Øyen Vister sin mávssolaš rávvagiin ja doarjagis, go leat ráhkkanan dán projektii.

Liegga giitosat maiddái Káre R. Antii (A-Lab) ja Torsteinsen Designii (Solveig Torsteinsen, Vidar Øverby ja Fredrik Torsteinsen) go leat ovttrasráđiid sáhttán hábmet čájáhusa.

Mii giitit Ben Bazalgetti eangalsgiela dárkkisteamis, ABC-Company E-skuvla AS sámegiel jorgalusas ja Kjersti Velsand dárogel jorgalusas (geahča OCA neahttasiiddu).

Čájáhusgihppaga ja dan hábmemma lea ollašuhttán Hans Gremmen.

© 2018, Office for Contemporary Art Norway

Jos eará ii daddjojuvvo, govaidda vuoigatvuođat gullet OCA:i / Magne Risnesii. Bargguidda eaiggádat leat doaimmahan buot materiálaid, ja sis leat daidda vuoigatvuođat. Govat almmustahttojit sin lobiin. Mii leat dahkan buot maid leat sáhttán vai oččošeimmet geavahanlobi buot materiálaide, maid vuoigatvuođajeláhkka suodjala. Jos dán gihppagis leat geavahan du materiálaid, maid vuoigatvuođajeláhkka suodjala, itge leat addán midjiide lobi, váldde fal oktavuodainguin, Office for Contemporary Art Norway.

OCA bargit

Katya García-Antón, Direktvra ja
vældokuráhtor

Toril Fjelde Høye, Ruhtadeami ja
hálddašeami hoavda

Antonio Cataldo, Kuráhtor

Tara Ishizuka Hassel, Gulahallanhoavda

Anne Charlotte Hauen, Doarjja- ja
hálddahusbargi

Liv Brissach, Projeaktabargi

Nikhil Vettukattil, Projeaktabargi

Vilde M. Horvei, Projeaktabargi
(skábmamánu 2017 rádjái)

Ida Marie Ellinggard, Olggobeale áššiid
doaimmaheaddji (guovvamánu 2018
rádjái)

- 8 Áillohaš / Nils-Aslak Valkepää
- 10 Iver Jåks
- 11 Jon Ole Andersen
- 12 Rose-Marie Huuva
- 13 Catarina Utsi
- 14 Sámi dáiddajoavku
- 15 Aage Gaup
- 17 Trygve Lund Guttormsen
- 20 Josef Halse
- 21 Berit Marit Hætta
- 22 Keviselie / Hans Ragnar Mathisen
- 25 Britta Marakatt-Labba
- 26 Rannveig Persen
- 27 Synnøve Persen
- 28 Arvid Sveen
- 30 Álttá-Guovdageainnu eanu dulvadeami
vuostálasti álbmotakšuvnna arkiivvat
- 31 Geir Tore Holm ja Søssa Jørgensen
- 32 Dáiddadállu | Artist Collective –
Guovdageaidnu / Mai-Lis Eira ja Elle Márjá Eira
- 33 Dáiddadállu | Artist Collective –
Guovdageaidnu / Susanne Hætta
- 34 Dáiddadállu | Artist Collective –
Guovdageaidnu / Máret Anne Sara
- 35 Tanya Busse ja Joar Nango
- 36 Elin Már Øyen Vister
- 37 Jimmie Durham
- 39 Maria Thereza Alves